

קונטרס התקיעות

קיצור דיני התקיעות
דראש השנה

מאת

שריה דבליצקי

בני ברק

תשע"ז

(74)

תוכן הענינים

הקדמה.....	ד
תקיעות.....	ה
אורך התקיעה.....	ז
שברים.....	ט
תרועה.....	יב
קיצור דיני התקיעות.....	יד
צורת התקיעה.....	יד
שברים.....	כ
תרועה.....	כג
שברים תרועה.....	כד
דיני ברכות תקיעת שופר.....	כז
בדין מי שאיחר לבוא לבית הכנסת לאחר התקיעות דמיושב.....	ל
שפרו מעשיכם בשופר.....	לב
הנהגות ציס"ע הגרי"מ חרל"פ זצ"ל בתקיעות ראש השנה.....	לג

הקדמה

קונטרס זה הוא קיצור דיני התקיעות שנמצא אצלי בכת"י, והוא תוספת דברים על הנדפס בספרי קיצור הל' מועדים ר"ה דיני התקיעות, ובספרי יעננו בקול. והרבה פרטי דינים שנתבארו שם לא נשנו כאן. ורק עיקרי הדברים שקיצרתי שם ולא הארכתי בהם לבאר כל המשא ומתן שהיה תחת ידי מדברי רבותינו הראשונים והפוסקים ז"ל, הבאתי כאן לתועלת הלומדים והבעלי תקיעות לדעת מה יעשון ישראל הלכה למעשה. ושאר הדינים יש לעיין בספרי שם. וע"ע בספרי וזרח השמש (דף מ' - מא). ובתיקון תפלה ח"ב (מהדו' תשי"ע, דף לב – לח). ובשו"ת שומע ומוסיף ר"ה בעניני התקיעות.

שריה דבליצקי

תקיעות

א. צורת קול התקיעה הוא קול פשוט¹ וישר ללא התחלפות צליל הקול באמצע או בסוף התקיעה. למרות שמנהג רוב ישראל שלא להקפיד על שינוי הקול באמצע או בסוף התקיעה ויש להם על מה שיסמוכו², מ"מ ראוי מאד להקפיד³ על כך שהתקיעה תהיה

¹ **הוא קול פשוט וכו'.** כ"כ הרמב"ן בדרשה, קול פשוט סופו כתחילתו. וכ"כ הריטב"א, שהתקיעה קול פשוט בלא שבירה. וכ"כ שבלי הלקט בסי' רח"ץ, קול ארוך ופשוט. וכ"כ במועדים וזמנים ח"א סי' נ"ח ובספר התקיעות בהידור סעיף ג', וכ"כ בשו"ת שאלת שלמה (ורטהיימר) ח"ב סי' נ"ה, ואף דכל הקולות כשרים היינו חזק ורפה אבל הקול צריך להיות פשוט מתחילה ועד סוף. מועדים וזמנים שם. וידוע דכמה מגדולי ירושלים החמירו בזה מאד וכמ"ש בספרים הנ"ל.

² **ויש להם על מה שיסמוכו.** דסבירא להו, כיון שאין הקול נפסק ממש אלא רק משתנה ומחובר מתחילתו ועד סופו ושיעורו ממילא ארוך משיעור שבר לית לן בה. וכן יש להביא ראיה מלשון הראשונים והטושו"ע בסי' תק"ץ סעיף ג' שכתבו שלא יאריך בשבר דיעשה עי"ז כתקיעה ואין כל הכרח לומר שהם יסברו שהשבר הוא דוקא קול פשוט עיין לקמן בסעיף ט', ויש לומר דגם אם יסברו דהשבר הוא קול שבור אפילו הכי יהיה אסור להאריך בשבר מדנעשה תקיעה עי"ז (זולת הרמב"ן שמדבריו בדרשה יוצא להדיא שאם עושים השברים בקול שבור מותר להאריך בהם ולדידיה באמת יש ראיה שהתקיעה הוא קול פשוט וכ"כ הוא להדיא והו"ד לעיל. עיין לקמן בדיני שברים) ואם כן לכאורה יש הוכחה דגם קול שבור ארוך קרוי תקיעה. ובפרט שבנ"ד עפ"י ראינו נשבר כ"כ בחוזק שיהיה דומה לשבר.

וכן משמע בלקט יושר להתרה"ד דלית לן בה, מדכתב שם בע' 125 וז"ל, טוב לעשות שבר קצת בהתחלות התקיעות, וזכורני שדרש כלומר צריך להתחיל בקול רם כדי שישמע תחילת התקיעה משום דאמרינן שומע מקצת תקיעה לא יצא, אבל כשמתחיל התקיעה בקול נמוך, בקל יבוא שאין נשמע התקיעה כולה עכ"ד. ומבואר בדבריו דאי לאו משום האי חששא של שמיעת התחלת התקיעה לית לן בה במה שמתחיל בקול נמוך ועולה לקול גבוה, והרי זה בהכרח שינוי קול באמצע. ועוד שכתב, כנ"ל, שטוב לעשות שבר קצת בהתחלת התקיעה ונ"ל כוונתו שיתחיל בקול חזק ואח"כ יעבור לקול נמוך יותר כדי שישמעו כולם התחלת התקיעה, וזה נשמע כעין שבר. ולא חייש לשינוי הקול, כאמור.

וכן משמע ג"כ מדעת הב"ח שכתב (בסי' תק"ץ ד"ה ואם עשה) שעושים קול ארוך בסוף התקיעה וכו'. ולא ערער עי"ז כלל. והרי בהכרח זהו שינוי קול. וכן ס"ל להרב המסדר הדינים במחזור קרבן אהרן מטה לוי שם בדיני התקיעות אות ט"ז לעשות כן אף לכתחלה וז"ל קול התקיעות יהיה תחלתו גס וסופו דק, (וצ"ע דשם באות י"ח כתב להיפך, וז"ל, התקיעה היא קול פשוט בלתי מופסק נמוך בתחלתו וגבוה בסופו), וכן ראינו בעינינו ובאזנו שמענו ממרן החזון איש זצ"ל שלא להקפיד בשינוי קול באמצע, רק בסוף התקיעה הקפיד ועיין לקמן בהערה 5. וכן

בקול פשוט וישר מתחילתה ועד סופה ללא התחלפות ניכרת⁴ של צליל הקול באמצע או בסוף התקיעה, ובפרט ראוי מאד להקפיד⁵ על סוף התקיעה שהתקיעה תופסק באופן חד פעמי שלא יהיה הסיום דומה לקול של שבר קטנטן⁶. וביותר יש להקפיד⁷ על זה בתקיעה שבהתחלת הסימן.

ס"ל להרה"ג ר' עובדיה יוסף (שליט"א) בדיני שופר בירחון קול סיני אלול תשכ"ג סעיף ג' (בהליכו"ע-קול סיני עמ' 167) וז"ל מנהגנו (כלומר, מנהג הספרדים) שלא לחוש לזה שכיון שהכל קול אחד בלי שום הפסק הרי היא חשובה פשוטה, וגם מלשון הריטב"א שנביא לקמן בהערה 5 יש להביא ראיה, מדכתב שלא יעשו כעין שבר בסופה משום הפסק בין התקיעה לתרועה, דמשמע דמשום שינוי הקול בתקיעה גופה לא הווה איכפת ליה.

³ מ"מ ראוי מאד להקפיד, דיש בזה חששא דאורייתא דילמא אין זה קול תקיעה, וידוע דכמה מגדולי ירושלים הקפידו ע"ז מאד כמובא בשאלת שלמה במועדים וזמנים והתקיעות בהידור הנ"ל. והארכנו עוד בכל זה להלן בעמ' 19 ואילך עיי"ש.

⁴ ללא התחלפות ניכרת, וכל שנראה פשוט די בזה ורק אם ניכר היטב כקול שבר פסול, והתוקע צריך להתרגל בזה הרבה עד שיוכל לתקוע קול תקיעה כראוי שאם התוקע מתרגל לפני זה בקל יוכל לתקוע בקול פשוט, התקיעות בהידור סעיף ג' ושם בהערות.

⁵ ובפרט ראוי מאד להקפיד וכו'. דזה כבר בא מפורש בדברי הריטב"א להזהיר אודות זה שכתב, וז"ל, וכשעושין תקיעה ומשברין אותה בסופה אינה יפה שהרי אות קול שעושין בסופה אינו נידון מקול התקיעה שהיא פשוטה וה"ל שבר באפי נפשיה והוי הפסקה כן קבלנו שיטה זו מרבינו נר"ו וכן נהגו כל הרבנים והגדולים. ע"כ. וכן מרן החז"א זצ"ל אף שבאמצע לא היה מקפיד מ"מ בסוף התקיעה היה מקפיד.

⁶ לקול של שבר קטנטן. ובאמת גם בכל תקיעה אפי' הנפסקת בבת אחת נשמע בסופה עפי"ר איזה קול קטן משהו משונה כעין שבר קטנטן, ורק בעלי תקיעה נדירים ביותר מצליחים להפסיק את התקיעה מבלי כל הד כזה ושמענו שהגה"צ ר"ז ברוורמן זצ"ל היה מקפיד אף בכגון דא. אך אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו ולא נתנה תורה למלאכי השרת, וכל אשר בכוחך לעשות עשה.

⁷ וביותר יש להקפיד וכו'. כיון דהריטב"א אתי עלה רק מדין הפסק בין תקיעה לתרועה, ממילא בתקיעה שבסוף כל סימן אין החשש הזה, ובאמת יש לפלפל בדברי הריטב"א, דהרי בלאו הכי בעינן שתהיה לתקיעה סוף ושלא תהיה מחוברת עם קול אחר ולא דוקא משום הפסקה שבינה ובין הקול שלאחריה. ואכמ"ל בזה.

אורך התקיעה

- ב. אורך המשך התקיעה אינו שווה בכל סוגי התקיעות, התקיעה צריכה⁸ להיות ארוכה כאותו שיעור של אורך הקולות שתוקעים לאחר תקיעה זו.
- ג. בסדר תר"ת⁹ צריכה כל תקיעה להיות ארוכה כאורך התרועה שהוא ט' קולות קטנים¹⁰ של כלשהוא כדיתבאר לקמן בדיני תרועה.
- ד. בסדר תש"ת¹¹ צריכה כל תקיעה להיות ארוכה כאורך השברים שהם מעט יותר מט' קולות¹² קטנים של כל שהוא.
- ה. ואורך התקיעה בסדר תשר"ת¹³ כשעור השברים והתרועה ביחד שהוא מעט יותר מי"ח קולות, ודהיינו כ"א קולות¹⁴.
- במה דברים אמורים בסדר התשר"ת שתוקעין בנשימה אחת אך בסדר התשר"ת שתוקעין בהפסק של כדי נשימה צריכה התקיעה¹⁵ להיות עוד יותר ארוכה מעט גם בכדי שיעור הכדי נשימה¹⁶.

⁸ **התקיעה צריכה וכו'.** סי' תק"צ ס"ג. ומ"ב סקט"ו.

⁹ **בסדר תר"ת.** שם, ושם.

¹⁰ **ט' קולות קטנים.** שם.

¹¹ **בסדר תש"ת.** שם, ושם.

¹² **מעט יותר מט' קולות.** שעה"צ שם סק"י. ועיין מ"ב סק"ד. ונראה דהעושים השברים קול פשוט וממילא הוא בהפסק כל שהוא בין שבר לשבר צריכים עוד משהו כנגד ההפסקים.

¹³ **אורך התקיעה בסדר תשר"ת.** שם ומ"ב סקט"ו. ועיין בשעה"צ סק"י.

¹⁴ **ודהיינו כ"א קולות.** זהו המעט יותר שהוא כשיעור קול לכל שבר לחומרא. מועדים וזמנים ח"א סי' נ"ח אות ה', וספר התקיעות כהלכה סעיף ד' ועיי"ש במקור הערות. ולעיל במקורות ד"ה מעט יותר. ונראה דהעושים התשר"ת בהפסק פחות מכדי נשימה בין השברים לתרועה צריכים לחשוב גם נגד הפסק זה.

¹⁵ **צריכה התקיעה.** אש דת בסעיף ג' בשם ביאורי הר"מ על הסמ"ג, התקיעות כהלכה סעיף ד'.

¹⁶ **להיות עוד יותר ארוכה מעט בכדי שיעור נשימה.** באש דת הנ"ל כתב דשיעור הנשימה הוא יותר משש כוחות כל שהוא כפי ששיער בעצמו. ע"כ. ולפי"ז הוא בערך כשיעור כ"ז כוחות. ובהתקיעות כהלכה בהערות ד' כתב עליו דדבריו צ"ע דשיעור שש כוחות לנשימה היא הרבה יותר מן הצורך. ע"כ.

ולענ"ד, הגם דנשימה דהכא כנראה פירושה הוא רק בכדי שאיפת אויר אבל אין צריך גם בכדי הוצאת אויר (דזהו כבר גופא קול התרועה) מ"מ נמדד דבר זה עם שאיפת אויר בינונית

ו. כל שיעורי התקיעות הנ"ל אמורים שלא יפחות מהם אבל מותר להאריך בכל תקיעה יותר ויותר כרצונו. וטוב להאריך תמיד בתקיעות כי קשה לצמצם את השיעור הנצרך עפ"י הלכה, ועיין גם בסעיף הבא.

ז. אף שבדיני התקיעות (בספרי קיצור הל' מועדים) סעי' ז' ח' נתבאר דמותר להרבות (כלומר, להאריך) בשברים וכן בתרועות (ובלבד שלא יפסיק בהם) מכל מקום אין שיעור אורך התקיעות שלפניהם ואחריהם נמדד עם האורך המציאותי של השברים או התרועה אלא שיעור התקיעות הוא תמיד שווה כנ"ל כפי אורך החיובי של השברים או התרועה.

אבל י"א שאם מאריך בשברים (בין שעושה ד' וה' שברים או שמאריך בכל חלק מהשברים מעט כפי דינו המותר) או תרועה צריך גם להאריך כשיעור הזה בתקיעות שלפניהם ולאחריהם.

וטוב להזהר בזה לכתחלה, אך אם התוקע נזהר ומשתדל לתקוע תקיעה פשוטה וישרה כדלעיל בסעי' א', ועל ידי אריכת התקיעה יש לחוש שלא תהיה פשוטה וישרה אין לנהוג בחומרא זאת.

ח. נוהגים להאריך בתקיעה האחרונה שבסוף תקיעות דמיושב ושבסוף כל התקיעות וקוראים אותה תקיעה גדולה וכך מקריא אותה המקריא את התקיעות. ואין זה אלא מנהג בעלמא ואם לא האריך בה אלא כשיעורה יצא י"ח.

ולא מהירה. דהרי כל קהילות אשכנז שנהגו עפ"י הרמ"א לעשות התשר"ת בשתי נשימות. ובשהייה של יותר מכדי נשימה הוא פסול לכו"ע ואפי"ה משמע מט"ז סק"ד. דמנהג הקדום היה שהמקריא היה מקריא שברים לחוד ותרועה לחוד ורק הט"ז הזהיר שלא לעשות כן, אבל עכ"פ כן היה המנהג. וכ"כ בספר משמרת שלום (קידנוב) סי' מ"א סעיף ז' שכן הוא מנהגו ומנהג אביו, להקריא בנפרד. וכ"כ בקצשו"ע דרכי נועם פרק רל"ט סעיף ד' שמנהגם להקריא בנפרד. וכן הביא מנהג זה להקריא בנפרד בקצה המטה לסי' תק"צ סק"ט. והנה ע"י ההקראה בנפרד בהכרח עובר איזה זמן.

שברים

ט. השברים הם השמעת קולות יותר עבים קצת¹⁷ מקול התרועה (שתבאר לקמן בסעי' י') יש אומרים שהם קולות קטנים ישרים ופשוטים¹⁸ כקול התקיעה (טו) מופסקים זה מזה¹⁹ בשיעור משהו²⁰. ויש אומרים שהם קולות קטנים שצלילם קול עולה ויורד המשתבר²¹ (אוטו²²), ולדיעה זו יש אומרים שצריך לעשותן מחוברים זה לזה²³ והמפסיקין ביניהם לגמרי טועים ויש אומרים דגם לדיעה זו יש להפסיק²⁴ שיעור

¹⁷ **קולות יותר עבים קצת.** הריצ"ג והאור"ח והמאירי במגן אבות ענין ב' כתבו יללות ויבבות ארוכות. ולענין שיעורן עיין בדיני התקיעות (שבקיטור הל' מועדים) סעי' ח'.

¹⁸ **קולות קטנים ישרים ופשוטים.** כ"כ הריטב"א וז"ל ואין לומר שאין הפרש בין תקיעה לשבר באריכות הקול אלא בשינוי, שזה אינו, שהתקיעה קול פשוט בלא שבירה וכו' ועל כרחנו שבר ותקיעה קול פשוט ואין בהם כדי שינוי בניגון ואין שינוי בהם אלא באריכות הקול וכו' וכ"כ רבנו שמשון והוא הנכון עכ"ל.

¹⁹ **מופסקים זה מזה.** דאל"כ הרי תיהפך לתקיעה.

²⁰ **בשיעור משהו.** עיין לקמן בסעיף זה ד"א להפסיק בין שבר לשבר בכדי נשימה ואין ההלכה כן, ולדידן בהפסיק בין שבר לשבר בכדי נשימה הוא חשש פסול. וא"כ בהכרח להפסיק דוקא בפחות מכדי נשימה.

²¹ **וי"א שהם קולות קטנים וכו' קול עולה ויורד המשתבר.** כ"כ הרמב"ן בדרשה וז"ל אבל כפי הנראה וכו' אין הפרש שבין השברים לתקיעה בין ארוך לקצר אלא שזה קול פשוט סופו כתחלתו כאיש מרים קולו לשורר ולרנן וזה קול שבור כעין המיילל ע"כ. וכ"ה ג"כ משמעות הריצ"ג והאור"ח כדכתבו, שבר, כאדם הגונח משבר כאב לב והן יבבות ארוכות. ועוד דבהכרח יסברו דהרי הם סוברים דאין להפסיקן ויש לעשותן מחוברים, כדלקמן, ואם יסברו דיש לעשותן פשוטין א"כ ממילא תהיה תקיעה ולא שברים. (מיהו לפי מ"ש לקמן בביאור דבריהם אין הכרח לזה) וכ"ה משמעות המאירי במגן אבות ענין ב' שכתב, שהגניחות הם יללות ארוכות, וכ"ה סברת הר"ח כמו שהבין בדבריו הרמב"ן וסברת בעל העיטור כמו שהבין בדבריו הדרישה בסי' תק"ץ לעשותן מחוברים וממילא צריך לומר דס"ל לעשותן בקול שבור.

²² **אוטו.** בעמק ברכה. [א"ה, להרב פומרנצ'ק זצ"ל בעמ' פ', וצ"ב דשם כתב לעשות טו או, ולא טו או טו].

²³ **מחוברים זה לזה.** הריצ"ג הו"ד באור"ח אות י"ב כתב, וז"ל, והוי יודע שאין פרוש שברים שישבור הקול ויפסיק אלא שבר כאדם הגונח משבר וכאב לב והן יבבות ארוכות וטועין התוקעין המפסיקין אותן לגמרי ע"כ. (אמנם מדברי הדרי"מ בס"ק ד' משמע שהבין דברי הריצ"ג שאין להפסיק בהם בכדי נשימה ולאפוקי מסברת המאירי, אך בהפסק פחות מכדי נשימה אין ראיה שסובר שאין להפסיק, דאולי אין זה נקרא הפסק לגמרי). וכן ס"ל להרמב"ן

משהו פחות²⁵ מכדי נשימה בין שבר לשבר. ולהלכה ראוי לעשותן מחוברים²⁶ וישתדל לעשות²⁷ שברים חזקים להיכר שהם ג' דא"כ תחזור להיות תקיעה.

בדרשה וכתב לפרש כן גם בדברי הר"ח שכתב דשברים בניחותא והפסק ביניהם וכתב הרמב"ן, ולא הפסק גמור שיששה אלא שיהיו שני קולות שיפסיק הקול בשבר ניגון, וכן ס"ל להדרישה (סי' תק"ץ) לפרש כן בדברי הבעל העיטור שכתב ג"כ ג' קולות קטנים מופסקים, כדפירש הרמב"ן בדברי הר"ח. וכתבתי בפנים, דכל זה הוא לדיעה שיש לעשות השברים בקול שבור וכדכתב גם הרמב"ן בהדיא, דלדיעה לעשותן בקול פשוט אי אפשר לומר שיעשו אותן מחוברים דא"כ תחזור להיות תקיעה.

²⁴ וי"א דגם לדיעה זו יש להפסיק וכו'. כך הם פשטות דברי הר"ח בסוגיין שכתב, שברים בניחותא והפסק ביניהם וכ"כ בעהע"ט הו"ד בטור ובאורחות חיים, דהם ג' קולות קטנים מופסקים. וכ"כ שה"ל בסי' רצ"ח וכ"כ המאירי במג"א ענין ב', שהגניחות אדם עושה אותם בהפסק וא"כ בודאי צריכות הפסק וכו' במעט הפסק ביניהם וכל שלא הפסיק פסל ששלשה שברים נאמרו וכל שאין בהם הפסק אינן שלשה, אלא דהוא כתב דבעינן דוקא להפסיק בכדי נשימה, מ"מ ביסוד הדבר גם הוא מצריך הפסק. ובספר פאר עץ חיים תשובה כ"ה השיא גם כן בדעת רש"י דגם הוא בעי דוקא בהפסק בין השברים.

²⁵ שיעור משהו פחות וכו'. דנהי דהמאירי ס"ל להפסיק בכדי נשימה ולא קיי"ל כוותיה וכדלקמן בהערה הבאה דבהפסיק בכדי נשימה הוא חשש פסול לדידן, מ"מ בדברי הר"ח ובעהע"ט דכתבו סתם להפסיק בודאי נוכל לומר בדבריהם דר"ל דוקא פחות מכדי נשימה, בכדי שלא יחלקו על הפוסקים הפוסלים בהפסק כדי נשימה.

ולכאורה היה אפשר לומר דאלו הפוסקים המצריכים הפסק בין שבר לשבר ס"ל דיש לעשות השברים בקול פשוט ולכך בהכרח הצריכו הפסק, וא"כ אין כאן מחלוקת אלא אחת, אם צריך לעשותן פשוטים בהפסק או שבורים בחיבור ואז אמרינן דשבירתן הוי הפסקן, אך יש לפקפק בזה, דהנה הר"ח והעיטור לא פירשו בדבריהם את הטעם שצריך להפסיק בשברים ורק המאירי פירש ומתוך דבריו משמע שהם שני טעמים, טעם אחד דהגניחות אדם עושה אותן בהפסק, וטעם שני דשלשה שברים בעינן וכל שאין בהם הפסק אינן שלשה כדכתב בלשוננו, ואף דהוא ס"ל דמשום הכי בעינן דוקא שיהיה בהפסק בכדי נשימה, מ"מ ממנו ניקח דאפשר לומר דגם הר"ח והעיטור ס"ל הני טעמי, אך ס"ל דמשום הני טעמי די בהפסק פחות מכדי נשימה. וא"כ אפשר שפיר לומר דאף אי ס"ל להעיטור והר"ח דיש לעשות השברים בקול שבור אכתי יסברו דמשום הני תרי טעמי יש להפסיק ביניהם מדלא סבירא להו דשבירתן הוי הפסקן, ואף אם נאמר שלא יסברו את הטעם הראשון של המאירי דדרך גנוחי הוא בהפסק מ"מ אולי יסברו את הטעם השני דבעינן שלשה שברים וע"כ כתבתי בפנים שתי הדיעות של מופסקין ומחוברים אליבא דדיעה לעשותן בקול שבור.

²⁶ ראוי לעשותן מחוברים. דהריצ"ג והאור"ח כתבו להדיא דטועין המפסיקין ביניהם (אף

שברים ואם עשאו מופסקין ג"כ יצא²⁸.

וראוי שכל בן קהילה אחת יהדר לשמוע את השברים כפי המסורת המקובלת בקהילתו²⁹ מקדמוניהם.

שהדר"מ באות ד' פירש דבריו דבא לשלול בבי' נשימו', ואת דברי הר"ח דמשמע מיניה לעשותן מופסקין פירש הרמב"ן דאף הוא ס"ל לעשותן מחוברין וכ"כ הדרישה בסי' תק"ץ לבאר את דברי העיטור, וא"כ לא נשאר לנו מי שכתב להדיא לעשותן מופסקין זולת המאירי והוא כתב להדיא לעשותן בהפסק נשימה והרי לא קי"ל כוותיה בזה. וכן מה שהשיא הפאר עץ חיים בדברי רש"י לומר דגם רש"י ס"ל לעשותן מופסקין מדכתב רש"י כאדם הגונח מכאב לב, אין זה מוכרח כלל דהא גם הריצ"ג כתב כלשון הזה ממש ואפי"ה כתב דטועין המפסיקין לגמרי (מיהו לפי מה שפירש דבריו הדר"מ הנ"ל יש לומר דבאמת אהנ"מ דגם הריצ"ג יצריך הפסק פחות מכדי נשימה), וא"כ לא נשאר לנו מי שיאמר להדיא לעשותן מופסקין אלא הר"ח והעיטור אם לא נפרשם כפי שפירשם הרמב"ן והדרישה ואף אז נוכל לומר דהם סבירא להו לעשותן דוקא פשוטין ולכן בהכרח כתבו שצריך להפסיק. ע"כ העיקר לדינא כפשטות סברת הריצ"ג והאור"ח דמשמע מיניהו דאין להפסיק כלל. והרמב"ן, והר"ח אליבא דהרמב"ן והעיטור אליבא דדרישה, דהעושים קולות שבורים צריכים לעשותן מחוברים.

²⁷ **וישתדל לעשותן וכו'.** כמ"ש הרמב"ן בדרשה, שיהיו שני קולות ע"י שיפסיק הקול בשבר ניגון.

²⁸ **ואם עשאו מופסקין ג"כ יצא.** דבדיעבד יש לסמוך על פשטות לשונות הר"ח והעיטור, והפאר ע"ח בדעת רש"י, דיש לעשותן מופסקין. ובפרט שלדעת הדר"מ הנ"ל גם הריצ"ג לא יפסול בהפסיק בפחות מכדי נשימה. ועוד דדעת כמה אחרונים דאף בתרועה שדינה לכו"ע לעשותה מחוברת אם הפסיק בה בפחות מכדי נשימה דיצא, וא"כ ה"ה בשברים אף אם דינם הוא לעשותם מחוברים. ודהיינו כל שלא הפסיק בהם בכדי נשימה דאז יש חשש אפי' בדיעבד וכמ"ש בדיני התקיעות בקיצור הלי' מועדים סעי' ז' וחי' ע"ש.

²⁹ **כפי המסורת המקובלת בקהילתו.** בהרבה מחוזות רוסיא וליטא עושים השברים בקול שבור כהרמב"ן וכ"ה מנהג האשכנזים הפרושים באר"י והרבה קהילות אשכנז ואונגרו וכן רוב קהילות החסידים עושים בקולות פשוטים כהריטב"א. ועיין בתקיעות בהלכה סעיף ה'.
ודע דמלשונות הראשונים שכתבו דלא יאריך בשברים דעי"ז יעשה תקיעה אין להביא ראיה דס"ל דהשבר הוא קול פשוט דאפשר גם אי ס"ל דהשברים הם קול שבור ואף מחובר חששו דעי"ה הארכה תיהפך לתקיעה, אם כי מדברי הרמב"ן בדרשה להדיא שאם עושים בקול שבור אין לחשוש להארכה, מ"מ י"ל דשאר ראשונים לא ס"ל כהרמב"ן בזה. ועיין מה שכתבנו לעיל בזה (בענין התקיעות).

תרועה

י. התרועה היא השמעת קולות דקים קטנטנים (טו טו) רצופים³⁰ ומחוברים זה לזה ויש אומרים שצורת התרועה אינה³¹ השמעת קולות קטנטנים אלא קול אחד ארוך, ממושך ובלתי נפסק, המתרעש (או או או).

יא. רוב הקהילות נהגו כהיום כדיעה הראשונה³², אבל ישנם גם הרבה קהילות שנהגו כדיעה השנייה³³, וגם בזה (כבשברים לעיל סעי' ט') רצוי שכל בן קהילה ישמע את

³⁰ **קולות דקים קטנטנים רצופים.** שה"ל סי' רח"ץ כתב, קולות קצרים זה אחר זה בלי פיסוק. וכן משמע מהרוקח סי' ר"ב שכתב דאם מריע ועשה טוט כמה פעמים. דמשמע ג"כ דס"ל דצורתה קולות קטנים רצופים, וכ"ה בלקט יושר סוף ע' 122, וז"ל, כשתעשה תרועה בשופר נשמע הקול תא תא. ע"כ.

³¹ **וי"א שהתרועה אינה וכו'.** רב סעדיה גאון בסידורו כתב כקול המתרעש. וכ"כ הריצ"ג בעמוד ל"ח כקול המתרעם וכו' וילולי יליל לשון רעישא, והמגדל עוז בפ"ג הל"ד כתב וז"ל כשזכיתי לבוא בארץ הקדושה מצאתי תרועתם בקבלת אבותם כקול המתרעש ואין טוט בהם ושאלתי לכמה גדולים ולא פירשו לי דבר עד ככסף בקשתיה וכמטמונים מצאתיה ומצאתי לריצ"ג שיפרישה וכו' ע"כ והביא דברי הרצ"ג האלה.

והנה בירושלמי ר"ה פ"ד ה"י הביאו הריצ"ג שם, איתא, איזוהי תרועה רבי חנניא ורבי מנא חד אמר כהדין טרגמוטא וחד אמר תלת דקיקין, וכתבו המפרשים דטרגמוטא פירושו קול המתרעם וכנ"ל. והיה אפשר לפי זה לפרש את הירושלמי דבצורת התרועה גופא פליגי האמוראים שם, דחד אמר שצורתה כקול המתרעם וחד אמר שצורתה קולות קטנים דקים, והוסיף עוד ואמר שדי בגי' קולות קטנים וכשיטת הרבה ראשונים בשיעור התרועה.

ונהגו קהילות אלו כרבי מנא ואלו כרבי חנניא, והדר קאמר שם בירושלמי דרבי חנניא גופא (דס"ל כקול המתרעם) חשש והחמיר לעשות גם כרבי מנא (דס"ל שהם קולות דקים קטנים), אך המפרשים וכן הראשונים כהריצ"ג לא פירשו שזוהי מחלוקתם, אלא פירשו מחלוקתם באופן אחר אשר לפיהם יוצא שצורת התרועה היא עפ"י הירושלמי לכו"ע כקול המתרעש, וע"ע בב"ח ד"ה ורש"י.

³² **הרבה קהילות נהגו כדיעה הראשונה.** וכן נוהגים כהיום רוב קהילות האשכנזים וכן נוהגים קהילות הפרושים באר"י.

³³ **והרבה קהילות נהגו כדיעה השנייה.** כן נהגו ברוב קהילות אשכנז וכפי שכתב בספר התקיעות בהלכה במקור הערות אות י"א, נהגו כן גם בהרבה מקומות באונגריה, וכן נהגו ג"כ קהילות תימן. ובדברי המגדל עוז הנ"ל מבואר שכן נהגו גם קהילות המוסתערבים תושבי אר"י הקדמונים.

והנוהגים בתרועה בקול המתרעש, חובה על התוקע להתלמד היטב לעשות תרועה כזו כתיקונה כי היא עיקר כל מצות שופר, ומלאכת ניגונה כבדה מאד, ואם התוקע לא יעשה כראוי

התרועה כפי מנהג קהלתו.

אז דומה קולה לקול התקיעה (כי אם לא יורגש הקול המתרעש הרי הוא נעשה לקול פשוט שהוא קל התקיעה, משא"כ בצורת התרועה השניה שאינה יכולה להיעשות כתקיעה) דיני תקיעה שבמחזור בית אהרון עם בית לוי ומעשה ארג אות ח"י.

קיצור דיני התקיעות

[בנוסח אחר מהנדפס לעיל עם תוספת דברים]

צורת התקיעה

א. צורת קול התקיעה הוא קול פשוט³⁴ וישר ללא התחלפות צליל הקול באמצע או בסוף

³⁴ **הוא קול פשוט.** כ"כ הרמב"ן בדרשה, קול פשוט סופו כתחילתו. וכ"כ הריטב"א, שהתקיעה קול פשוט בלא שבירה, וכ"כ שבלי הלקט בסי' רח"ץ, קול ארוך ופשוט. וכן כתב מועדים וזמנים ח"א סי' נ"ח ובספרו התקיעות בהידור סעי' ג', וכתב במועדים וזמנים הנ"ל ואף דכל הקולות כשרים היינו חזק ורפה אבל הקול צריך להיות פשוט מתחילתו ועד סופו. וכ"כ בשו"ת שאלת שלמה ורטהיימר ח"ב סי' נ"ה שהגה"ק ר' יהושע ליב דיסקין זצ"ל מבריסק היה מקפיד על זה מאד שיהיה הקול ישר ופשוט מתחילה ועד סוף ללא כל התחלפות הקול באמצע והיה מצוה לחזור ולתקוע שנית, ושכן נוהג גם הוא אחריו, ע"כ. וכן הקפידו ודקדקו בזה מאד כמה מגאוני ירושלים ובפרט מתלמידי הגאון מבריסק, וכהגרצ"מ שפירא זצ"ל והגה"ק ציס"ע רי"מ חרל"פ זצ"ל שנהג משום זה להחזיר כמה וכמה פעמים את הבעל תוקע עד שהיה עולה בידו לעשות קול פשוט מתחילה ועד סוף. וכן הגה"ק ר' זרח ברורמן זצ"ל הקפיד ע"ז מאד.

ובספר התקיעות בהידור שם כתב עוד, שתהא קול פשוט מהתחלה עד הסוף בלי שום שבירה כלל בראש או באמצע או בסוף, והתוקע צריך להתרגל הרבה מאד שיוכל לתקוע קול תקיעה כראוי. ושם בהערות ג' כתב דלעכובא לא קבלנו עד כמה מיקרי עוד פשוטה, רק נראה פשוט דלא ניתנה תורה וכו' ורק אם ניכר היטב כקול שבר, פסול, ולא כדין הוא מה שנוהגין הרבה בעלי תקיעות להתחיל או לסיים בקול שבר, ואם התוקע מתרגל היטב לפני ראש השנה לתקוע בקול פשוט מהתחלה עד הסוף בקל יכול לתקוע כהלכה בראש השנה, עכ"ד.

ולמעשה, ביום א' דאורייתא ראוי לכתחילה להחמיר ולדקדק מאד שעכ"פ בלי תקיעות הראשונות יהיו התקיעות ישרות לגמרי ובפרט וגם שבסיומן לא ישמע קול הברה קטן (ולקמן נכתוב בזה) ועכ"פ אם אי אפשר שברצף התקיעות יהיה כך, עכ"פ יראו שבתקיעות המתלקטות ממיושב ומעומד וכו' יהיו עכ"פ ג' תשר"ת וג' תש"ת וג' תר"ת באופן זה. אלא שבציבור קשה מאד לדקדק כ"כ בזה כי בציבור קשה להחזיר מדי פעם ופעם. ובתקיעות דיום ב' דרבנן אין להקפיד כל כך על ישרותן רק שלא יתעקם הקול להדיא עיקום ניכר.

והנה בדיני התקיעות שבספרי קיצור הל' מועדים מו"ה מ"ו כתבתי, דביום ראשון דאורייתא רצוי להקפיד פעם אחת כסברת הראשונים דס"ל דבטעה בתשר"ת אחד דיש לחזור כל הג' תשר"ת וכן בתש"ת וכן בתר"ת ועל כן יש להשתדל לעשות כל ג' מהנ"ל מבלי להחזיר באמצע כדי שיהיו ג' תשר"ת ואם אז לא עשו איזה תקיעה באופן ישר צריך שקול דעת מתי להחזיר ומתי לא להחזיר, דהרי ע"י ההחזרה בפרט רק על חשש תבטל החומרא ההיא שלא להפסיק בין כל ג' וכנ"ל, אלא שפשוט שתקיעה ראשונה מהג' ואחרונה מהג' תמיד אפשר

התקיעה וללא קול של שבר³⁵ קטן או קול הברה בסוף התקיעה, אלא סיום חלק וישר. אבל מנהג רוב ישראל³⁶ שלא להקפיד על שינויי קולות במהלך התקיעה וכן בסוף

להחזיר דע"ז לא תתבטל החומרא ההיא.

³⁵ **וללא קול שבר.** דהנה גם מבעלי התקיעות שמצליחים לעשות קול ישר ופשוט בכל ההמשך הנה בסוף, יש מהם שאינם יודעים להפסיק באופן חלק רק נשמע קול שבר קטן או קול הברה, וגם בזה יש להזהר שיפסק באופן ישר ממש. ועיין לקמן בדברנו בהערה הבאה בדעת הריטב"א והחזו"א בזה שהחמירו בזה, אלא ד"ל דכל מה שהחמירו הוא נגד העושים קול גדול משונה בסוף, אבל בקול הברה כל דהוא שנשמע אז גם הם יודו שאין בזה כל כך קפידא. אמנם למעשה צריך להזהר בזה עד כמה שאפשר.

³⁶ **אבל מנהג רוב ישראל וכו'.** הנה מנהג כמעט רוב הקהילות מכל העדות שגומרים את התקיעה בקול מיוחד שאינו כקול המשך התקיעה, ויש להם על מה שיסמוכו דסבירא להו, כיון שאין הקול נפסק ממש אלא רק משתנה ומחובר מתחילתו ועד סופו, וגם אינו דומה לקול שבר, דעפ"י רוב ממילא שיעורו ארוך משיעור שבר, לית לן בה. וכן משמע בלקט יושר להתרה"ד ע' 125, וז"ל, טוב לעשות שבר קצת בהתחלת התקיעות, זכורני שדרש, כלומר צריך להתחיל בקול רם כדי שישמע תחילת תקיעה משום דאמרינן שומע מקצת תקיעה לא יצא, אבל כשמתחיל התקיעה בקול נמוך בקל יבוא שאין נשמע התקיעה כולה, עכ"ד. ומשמע מדבריו דאי לאו משום האי חששא של אי שמיעת התחלת התקיעה, לית לן בה במה שמתחיל בקול נמוך ועולה לקול גבוה, והרי זה בהכרח שינוי קול באמצע, ועוד שכתב כנ"ל, שטוב לעשות שבר קצת בהתחלת התקיעה, ונראה לי שכוונתו שיתחיל בקול חזק ואח"כ יעבור לקול נמוך יותר כדי שישמעו כולם התחלת התקיעה, וזה נשמע כעין שבר, ולא חייש לשינוי הקול, כאמור, וכן משמע ג"כ מדעת הב"ח שכתב בד"ה ואם, שנוהגין התוקעין בגמר התקיעה וכו' להפסיק בקול ארוך קצת, ע"כ והרי גם זה הוא השתנות הקול, וכן ס"ל להרב המסדר הדינים במחזור קרבן אהרון מטה לוי, שם בדיני התקיעות אות ט"ז, לעשות כן אף לכתחלה, דז"ל שם, קול התקיעות יהיה תחילתו גס וסופו דק, (וצ"ע דשם באות ח"י כתב להיפך, וז"ל, התקיעה היא קול פשוט בלתי מופסק נמוך בתחילתו וגבוה בסופו).

וכן באזנינו שמענו מהתקיעות בפני מרן החזון איש זצ"ל שלא הקפיד מיהת בשינוי קול באמצע רק בסוף התקיעה הקפיד. וכן ס"ל להרה"ג ר' עבדיה יוסף שליט"א בהליכות עולם קול סיני ע' 167, וז"ל, ויש נזהרים בתקיעה לעשות קול פשוט ללא כל תנועה מסיימת בסוף התקיעה, אבל מנהגנו שלא לחוש לזה, כיון שהכל קול אחד בלי שום הפסק, הרי היא חשובה פשוטה, ע"כ. ובהלכות חג בחג ע' קפ"ז סע' כ"ב כתב, וז"ל, צורת התקיעות, התקיעה היא קול פשוט מתחילתו עד סופו, וראוי ליזהר לכתחילה שלא יעשה בהם שינוי בתקיעה. אך מדינא כל הקולות כשרין בשופר בין יבש בין צרוד, ולכן אם נעשה שינוי בקול באמצע התקיעה שאינו צלול כבתחילה או עם מעלות ומורדות בקול אין קפידא בכך וכו' ע"כ ועיי"ש בהערות 61 ו-62.

התקיעה, ויש להם על מה שיסמוכו. אך מ"מ ראוי מאד להקפיד³⁷ על כך עד כמה

ובשלחן ערוך מקוצר עיני יצחק לקהילות התימנים להרה"ג ר"י רצאבי נ"י ח"ג ע' קע"ה בעיני יצחק שם, הביא שגם מדברי המאירי בספר מגן אבות ע' כ"ג משמע דלא מיפסלא התקיעה בשינויי קול, ועיינתי שם וז"ל בתוך דבריו, אלא שבכל אחת אדם מבחין בין תחילת התקיעה לסופה מתוך הגבהת הקול ונמיכתו. ע"כ. ומשמע דאינו קול פשוט מתחילתו לסופו.

וכן האריך שם בעיני יצחק וכתב וז"ל אבל המקובל אצלנו ובכל תפוצות ישראל שאין חשש בזה כלל, והטעם ברור מפני שסוברים כי מה שנקטו חז"ל בזה לשון פשוטה, היינו רק כלפי התרועה, ולא למימרא דכל שינוי קול לאו שפיר דמי וכו', ע"כ.

וכן בהליכות עולם (סלונים) ע' קע"ה כתב וז"ל ויש מקפידים שהקול יהיה ישר ולא יעלה וירד מתחילת התקיעה ועד סיומה, ולדינא אין מעכב, ואין מנהג העולם להקפיד על כך. ע"כ.

והנה בתחילה כתבתי כאן דיש להביא ראיה גם מדברי הריטב"א דאין הישרות בהמשך התקיעה מעכב, ממה שכתב שלא יעשו כעין שבר בסופה, משום הפסק בין התקיעה לתרועה, דמשמע דמשום שינוי הקול בתקיעה גופא באמצעיתה לא הוי איכפת ליה, ולפי זה מ"ש לעיל משם הריטב"א שהוא קול פשוט בלי שבירה הוא רק לכתחילה, ע"כ. וכן ראיתי להלכות חג בחג בע' קפ"ח בהערה 62 שדייק כן מלשון הריטב"א וכתב, וז"ל, שמע מינא שעצם השינוי בקול לא מעכב כל שלא שיבר אותו, ולכן אף אם אירע שתקע בקול צרוד עם מעלות ומורדות בודאי שפיר דמי, מ"מ יזהר שלא לשבור הקול בסופו שנעשה כשבר ופסול, ע"כ. אמנם כשמדייקים בלשון הריטב"א בפנים רואים שאין ממנו שום ראיה שישירות הקול לא יעכב דז"ל שם ברי"ה וכשעושים תקיעה ומשברין אותה בסופה אינו יפה שהרי אותו קול שעושים בסופה אינו נידון מקול התקיעה שהיא פשוטה, והוא ליה שבר באנפי נפשיה והוי הפסקה וכן קבלנו שטה זו מרבנו נר"ו בשם רבו וכן נהגו כל הרבנים הגדולים, ע"כ. הרי להדיא בדבריו שני עניינים, א. דהתקיעה היא פשוטה, ומזה אינו חוזר, ומשמע דבכל האורך צריכה להיות פשוטה, והשבר שעושים בסופה אינו מהתקיעה והוא"ל שבר והוי הפסקה. באופן שאין מהריטב"א שום ראיה לעיוות הקול בתקיעה לומר שהוא כשר.

³⁷ אך מ"מ ראוי מאד להקפיד וכו'. דכן הוא פשטות לשונות הרמב"ן והריטב"א שהובאו לעיל. ובספר שופר תרועה ע' 78 כתב, וז"ל, תקע תקיעה ויצא לו קול רועד שנשמע כעולה ויורד, לא יצא. ושם בהערה טו כתב, דהטעם הוא דהרי יש אומרים שקול התרועה הוא קול אחד שעולה ויורד (ויבאר לקמן בדיני תרועה) ואם כן יש לחוש שתקיעה עולה ויורדת נהפכת לתרועה. ע"כ. ולפי זה יותר יש לחוש בזה אלה שנוהגים בתרועה כזאת ולא בתרועה של קולות מופסקים כמנהגנו אנו. ועוד יש לומר, דאנו שעושים התרועה בקולות מופסקים אם כן אי משום הא לית לן למיחש כלל דאנו קיי"ל כרמ"א בסי' תק"ף סע' ג' שאין אנו חוששים בהארכת שבר שמא תיהפך לתקיעה בעלמא אלא רק שמא תיהפך לתקיעה כפי ארכה בסדר זה אם כן כל שכן שאין לנו לחוש שמא תיהפך התקיעה לתרועה כזאת שאינה לפי מנהגנו כלל. אלא שמטעמים אחרים שנתבארו לעיל ראוי להקפיד על יושר התקיעה בכל האורך, אבל אין

לומר דלא יצא ודלא כשופר תרועה הנ"ל דהרי סוף סוף רוב ישראל אין מקפידים על זה וכנ"ל. תהיה כט' כוחות גם אם מרבה במספר שברים, אלא מכיון דהוא מאריך בכל חלק שבר יותר מג' כוחות בעינן לרשב"א שיעשה התקיעה יותר ארוך מחלק א' של השבר להבדיל בינו ובין התקיעה, ולמשל אם יעשה ג' שברים של אחד יהיה בו כ' כוחות לא בעינן השתא שהתקיעה תהיה יותר מס' כוות אלא די שתהיה בת כ"א כוחות, וזה פשוט, ובספר חכמת התקיעות ע' נ"ה חקר בזה וכתב ג"כ כדברנו והביא חזוק לזה מל' הר"ן שהבאנו לעיל, שבהביאו שיטה זו של הרשב"א כתב ג"כ בלשון ובלבד שיאריך בתקיעה יותר מן השבר להכיר ביניהן. ולא כתב יותר מן השברים, והוא פשוט. אך ממה שסיים בחכמת התקיעות שם וכתב דיש לומר דלראשונים דפליגי על הרשב"א וס"ל דשיעור תקיעה כשיעור תרועה, יתכן ששעור זה תלוי ועומד, וכשמאריך בתרועה צריך להאריך כנגדה בתקיעה וכדברי השפ"א, ע"כ. ור"ל כשעור ג' השברים, זה בודאי נכון, ויש אז בכלל מאתיים מנה שתמיד מאריך יותר מכל חלק שבר. אבל עדיין לא שמענו מי הם ראשונים אלו שיכתבו להדיא כס' השפת אמת.

נראה, דלשיטה זאת דאם מאריך בתקיעה יכול להאריך בכל חלק שבר עד פחות מהתקיעה, דלא די אם מאריך בכח אחד או שניים את התקיעה יותר מהשבר, דזה עדיין לא ניכר ההבדל, אלא דבעינן תוספת אריכות ניכרת בתקיעה ויש ללמוד זה מהא דאור"ח סי' י' סע' ח' דבציצית בעינן רוב סתום בכדי לפטור מציצית, שיהיה רוב הנראה לעיניים ולא סגי ברוב כל דהו וכן יש לומר בזה בכאן שבכדי להראות ההבדל צריך שהתקיעה ברוב ניכר יותר מחלק השבר.

נמצא למסקנא דמילתא דסברת הרשב"א בחידושו וכן סברת האורחות חיים שהביא דעת הרשב"א וכן הדעה שהובאה בר"ן שהיא בודאי סברת הרשב"א וכן נראה סברת צרור החיים דמותר להאריך בכל חלק מחלקי השבר ובלבד שיאריך בתקיעה שלפני ואחרי יותר מחלק השבר שעושה. אלא שהר"ן פליג על סברא זאת.

ולקמן בדיני השברים נבאר בס"ד דיש לצרף סברת הרשב"א למה שנכתוב שם.

ולפי זה הדין של השפת אמת מה שהעלה שצריך להאריך בתקיעות כפי אורך ריבויי השברים והתרועות אין לו מקור בראשונים ולא זה כוונת הרשב"א ודעימיה.

אמנם נראה דגם לדינא דשפת אמת יש לכיון בלשון הרמב"ן שכתב בדרשה, וז"ל, הילכך לר' אבהו דאמר תרועה היינו גנוחי וילולי שיעור תקיעה דידיה כשיעור תרועה דידיה דהיינו שברים ותרועה וצריך כל אחד לשיעוריה תקיעה כתרועה דנפשיה וכשתוקע תשר"ת צריך להאריך בתקיעות שבו כדי שלשה שברים ושלש יבבות שהיא תרועה שבו. ע"כ. הנה מה שכתב דצריך כל אחד לשיעוריה תקיעה כתרועה דנפשיה, אפשר לפרש דר"ל כתרועה שעושה אז ודהיינו כשיעור ההילכתי המצריך לשברים או לתרועה או לתשר"ת ור"ל דנפשיה דהיינו שעושה כעת וכפי השיעור ההלכתי ואפשר לפרש כתרועה דנפשיה כפי אורך הקולות האמצעיים שהתוקע הזה תוקע כעת לפיהן יאריך התקיעות, ואם נפרש כן מצינו חבר לשפת אמת, בראשונים, והוא הרמב"ן.

איך שלא יהיה כתבתי בפנים דיש להחמיר כסברא זאת ביום ראשון דאורייתא ודי אם

שאפשר שהתקיעה תהיה בקול פשוט וישר מתחילתה ועד סופה ללא התחלפות ניכרת של צליל הקול באמצע או בסוף התקיעה. ובפרט ראוי מאד³⁸ להקפיד על סוף התקיעה

נחמיר בזה בלי קולות הראשונים וגם בתנאי שע"י ההארכה לא יבוא לידי קלקול ישרות הקול של התקיעות.

³⁸ **ובפרט ראוי מאד וכו'.** שבזה מצינו לריטב"א שהובא לעיל שהזהיר במיוחד על זה, אלא אי הוי הטעם משום הפסקה אם כן ביותר יש להקפיד ע"ז בתקיעה שלפניה מלאחריה.

והנה כבר כתבנו לעיל שמרן החזו"א זצ"ל לא הקפיד על כל משך אורך התקיעה רק על הסוף הקפיד שיהיה ישר, אך רוב התוקעים מאלה שאין מקפידים על כל האורך גם לא מקפידים על הסוף, וכמדומה שמנהג רוב התוקעים לעשות בסוף התקיעה קול עולה באופן מיוחד, וכל זה דלא כהריטב"א הנ"ל, דלדידה אין לעשות כן.

והנה בב"ח באה"ד ואם עשה וכו'. כתב, שנוהגין התוקעין בגמר התקיעה והשברים והתרועה להפסיק בקול ארוך קצת. והו"ד לעיל לגבי סמך לנוהגין שלא לדקדק בישרות קול התקיעה, וכ"ה במג"א ס"ק ב' שנהגו בקול ארוך בסוף השברים והתרועה. והו"ד במ"ב ס"ק ל"א לגבי תרועה דיש מקומות שנהגו לסיים התרועה בקול ארוך ושהפמ"ג מפקפק בזה אולי נהפך לשברים.

והנה קול ארוך זה בסוף התקיעה והתרועה והשברים לא ידענו מה טיבו, ואם כי המט"א בסעיף י"ג הביא דבר זה, מ"מ כנראה שכבר מכמה דורות התבטל דבר זה של קול ארוך, ואנו אם כי בסוף התקיעה לא היינו פוסלים בדיעבד לפי מנהג העולם שאין מדקדקין בישרות קול התקיעה גם בסופה וכנ"ל ורק לנוהגין כפשטות הדברים שהתקיעה תהיה כולה ישרה או לנוהגים עכ"פ להחמיר בסופה וכסברת הריטב"א הנ"ל, מ"מ בשברים ובתרועה כה"ג היינו פוסלים אף בדיעבד, דמנהג זה של קול ארוך כבר עבר והלך לו. וכ"כ הרב בשו"ע שלו ס"ס ד' וז"ל אבל אין המנהג לעשות כן, והוא לפי הבנת המחמ"ש והיד אפרים בדברי המג"א שכתב דלא נהגו כן. וכ"כ אלף המגן במט"א אות ט"ז דבמדינותנו לא נהגו כלל בקול ארוך בסוף השברים והתרועה. וכ"כ אש דת בסעי' י"ג שאיננו יודע פירוש דבר זה ומהו הקול הארוך הזה וגם עוד לא שמע מעולם איזה קול ארוך עושין בין בסוף השברים או התרועה, ע"כ. וכ"כ שופר תרועה בע' 243 דבימינו ביטלו ברוב קהילות אשכנז באר"י את תוספת קול הפשוט, ע"כ.

אמנם בשלחן ערוך מקוצר לתימנים בעיני יצחק שם ע' קע"ה האריך מאד לקיים מנהג זה וכתב דמסורת התקיעה המקובלת בקהילותינו (התימנים) לעשות בסופה קול סיום ע"י שאיפה בחוזק ולא להפסיקה בפתע פתאום וכן רבים עושים בסוף כל שבר ושבר וגם התרועה רובה עושים אותה כך וכו' וזו היתה קבלה איש מפי איש גם ביתר תפוצות ישראל מאז ומקדם שכן נתגלה לנו בספר המנהיג שיצא לאור מקרוב בכת"י ששם יש ציורי התקיעות.

והוסיף שם בסוף התקיעה והשברים והתרועה לעשות בליטה לצד וכו'. ובעיני יצחק שם טרח ליישב גם דברי הריטב"א הנ"ל שלא יסתרו לזה. וסיים שם בע' קע"ז שבצבור אין לשנות

שהתקיעה תופסק באופן חד פעמי שלא יהיה הסיום דומה לקול של שבר קטנטן, וביותר יש להקפיד על זה בתקיעה שבהתחלת הסימן.

ב. שיעור אורך כל תקיעה שבהתחלת או בסוף הבבא הוא כשיעור ההלכתי של הקולות שבאמצע, דהיינו כשיעור ההלכתי של קולות התשר"ת או התש"ת או התר"ת שיתבארו במקומם בס"ד וגם אם האריך בקולות שבאמצע יותר מהשעור אין צריך להאריך בתקיעות שבאותה שורה יותר מהשיעור ההלכתי, אך מכיון דיש אומרים שהתקיעות צריכות תמיד להיות לפחות כפי אורך המציאות של הקולות שבאמצע, לכן ראוי שביום ראשון שהתקיעות הם מדאורייתא להחמיר בל' קולות הראשונות כפי שיטה זאת, וביום הב' אין מן הצורך להחמיר, ולכולי עלמא יכול להאריך בתקיעות כמה שירצה ובלבד שהאריכות לא תגרום לשינויי קולות.

ג. התקיעה צריכה להיות כולה בנשימה אחת גם אם מאריך בזה, גם אם הפסיק בה בשיעור פחות מכדי נשימה התקיעה פסולה³⁹.

מן המקובל לעשות קול סיום בתקיעה ובשברים ובתרועה והמערער משתקין אותו. רק מי שרוצה לחוש ולא לעשותן יוסיף לעשות זאת אחרי כן בביתו ובחומותיו, ע"כ.

ולמסקנא דמילתא בענין קולות אלו בסוף התקיעה והשברים והתרועה. הרי לפי מ"ש בשו"ע עיני יצחק הנ"ל שאצל קהילות התימנים נהוג זה מימות עולם, איני אומר דבר, והר"ם בהל' שמיטה ויובל פ"י ה"ו כתב דהקבלה והמעשה עמודים גדולים בהוראה למעשה. ובשאר קהילות הרי שבשברים ובתרועה כבר נתבטל זה מכמה דורות, ולכן אם יעשו כן בשברים ובתרועה בודאי דבזמן הזה יש לפסול גם בדיעבד. אמנם בתקיעה אנחנו רואים שאצל רוב הקהילות נשאר דבר זה ולכן יש להניחם במנהגם כי בתקיעה אין הדבר חמור כ"כ דהוי כהמשך התקיעה וגם אינו מכיון לשם שברים כלל, והמדקדק במעשיו מקרב קהילות אלו יחזור ויבקש לתקוע לו בצינעא סדר תקיעות מבלי קולות אלה. אבל אצלנו אשכנזים פרושים באר"י שנוטים אחר הנהגות הגר"ל מבריסק וכל קדושים עמו זצ"ל להם יאותה לדקדק מאד ולהחמיר בקול ישר מתחילה ועד סוף עד כמה שניתן ובציבור לא שייך ולא אפשר כ"כ להחמיר בזה להטריח הציבור אם הוא רק שינוי מעט ויחזרו ויתקעו אח"כ בקול ישר לגמרי, אך אם הוא עיוות קול ניכר ונרגש מאד וכל שכן קול אחר בסוף, בזה יש להחזיר גם בציבור ואפילו עד כמה פעמים. וכל זה ביום א' דאורייתא וביום ב' דרבנן יש להקל יותר.

³⁹ גם אם הפסיק בפחות מכדי נשימה התקיעה פסולה. הנה במט"א סי' תק"צ סע' כ"ה כתב דאם באמצע התקיעה הפסיק יותר מכדי נשימה, לא יצא. ומשמע דבכדי נשימה עדיין יצא ובאלף המגן שם אות ל"ח דגם בהפסיק בכדי נשימה לא יצא, ומשמע דבפחות מכדי נשימה יצא, ואני כתבתי כאן דבתקיעה גם בפחות מכדי נשימה לא יצא. דדוקא בשברים ובתרועה ששם הקולות עולים ויורדים לא ניכר בהם הפסק של פחות מכדי נשימה לעשותם כשני קולות

שברים

ד. השברים הם לפחות שלשה⁴⁰ קולות קצרים תכופים זה לזה בנשימה אחת⁴¹, ושיעור אורך כל קול יתבאר לקמן סעי' ה'.

ה. יש אומרים שהם קולות קטנוים ישרים ופשוטים כקול התקיעה⁴² (טו) מופסקים⁴³ זה מזה בשיעור משהו⁴⁴, ויש אומרים שהם קולות קטנים שצלילם כקול עולה ויורד המשתבר⁴⁵ (או טו⁴⁶) ולדעה זו יש אומרים שצריך לעשותן מחוברים זה לזה והמפסיקין

מה שאין כן בתקיעה שהוא קול ישר בעיקרו הרי כל הפסק דק אפי' פחות מכדי נשימה נראה שמפריד הקולות לשניים. וכן כתבתי בקיצור הלכות מועדים בדיני התקיעות סעי' ו' ושם במקורות והערות אות כ' [בנמ"ח אות טז] לחלק בזה בין תקיעה לשברים ותרועה שבהם אינו פוסל אלא הפסק בכדי נשימה ולא פחות. ועיין עוד חדושים ובאורים גרינמן ערכין י' ע"א. וכ"כ בהליכות עולם סלונים (ר"ה ח"ב עמ' קפב ס"ח). וכ"כ בחכמת התקיעות עמ' מה סי' יב ס"ב. אמנם המעיין ברשב"ץ ח"ג סי' ר"ט יראה דס"ל דעכ"פ פחות מכדי נשימה גם בתקיעה לא הוי הפסק.

⁴⁰ סעי' ג'.

⁴¹ סעי' ד'.

⁴² כ"כ הריטב"א, וז"ל, ואין לומר שאין הפרש בין תקיעה לשבר באריכות הקול אלא בשינויו, שזה אינו שהתקיעה קול פשוט בלא שבירה וכו' ועל כרחנו השבר והתקיעה קול פשוט ואין בהם כדי שינוי בניגון אלא באריכות הקול, וכ"כ רבנו שמשון והוא הנכון. ע"כ. ולכאורה כ"ה גם דעת הראשונים והטושו"ע שכתבו שלא להאריך בכל חלק מהשבר בכדי שלא יהפך לתקיעה, דמשמע שהשבר הוא קול פשוט.

⁴³ דאל"כ יהפכו השברים לתקיעה.

⁴⁴ דלדין אם הפסיק בין שבר לשבר בכדי נשימה הוא פסול וכדלקמן בסעיף זה, וא"כ בהכרח להפסיק רק משהו פחות מכדי נשימה.

⁴⁵ כ"כ הרמב"ן בדרשה, וז"ל, אבל כפי הנראה וכו' אין הפרש שבין השברים לתקיעה בין ארוך לקצר אלא שזה קול פשוט סופו כתחילתו כאיש מרים קולו לשורר ולרנן וזה קול שבור כעין המיילל, ע"כ. וכ"ה ג"כ משמעות הריצ"ג והאור"ח שכתבו, שבר, כאדם הגונח משבר כאב לב והן יבבות ארוכות, ועוד, דבהכרח לומר כן בדעתם דהרי הם סוברים דאין להפסיקן ויש לעשותן מחוברים, כדלקמן, ואם יסברו דיש לעשותן פשוטין א"כ ממילא תהיה תקיעה ולא שברים. מיהו לפי מ"ש לקמן בביאור דבריהם אין הכרח לזה. וכ"ה משמעות המאירי בספר מגן אבות ענין ב' שכתב, שהגניחות הם יללות ארוכות, וכ"ה סברת הר"ח כמו שהבין בדבריו הרמב"ן לקמן במו"ה⁴⁸. וסברת בעל העיטור כמו שהבין בדבריו הדרישה בס"ק ב' לעשותן מחוברים וממילא צריך לומר דס"ל לעשותן בקול שבור וכ"כ להדיא הדרישה שם אלא מוציא

ביניהם לגמרי טועים⁴⁷ ויש אומרים דגם לדעה זו יש להפסיק⁴⁸ שיעור משהו פחות מכדי נשימה⁴⁹ בין שבר לשבר, ולהלכה ראוי לעשותן מחוברים⁵⁰ וישתדל לעשות שברים

כל הגניחה לחוץ וכו'.

⁴⁶ בספר עמק ברכה. [א"ה, להרב פומרנצ'יק זצ"ל בעמ' פ', וצ"ב דשם כתב לעשות טו או, ולא טו או טו].

⁴⁷ **מחברים זה לזה.** הריצ"ג הו"ד באור"ח אות י"ב ובכלבו, והו"ד בב"י, כתב, וז"ל, והוי יודע שאין פירוש שברים, שישבור הקול ויפסיק אלא שבר כאדם הגונח משבר וכאב לב והן יבבות ארוכות וטועין התוקעין המפסיקין אותן לגמרי, ע"כ. (אמנם מדברי הדר"מ בס"ק ד' משמע שהבין דברי הריצ"ג שכוונתו שאין להפסיק בהם בכדי נשימה ולאפוקי מסברת המאירי לקמן במו"ה 50, אך בהפסק פחות מכדי נשימה דהיינו הפסק כל שהוא אין ראיה שסובר הריצ"ג שאין להפסיק דאולי אין זה נקרא הפסק לגמרי). וכן ס"ל להרמב"ן בדרשה וכתב לפרש כן גם בדברי הר"ח שכתב דשברים בניחותא והפסק ביניהם, וכתב ע"ז הרמב"ן, ולא הפסק גמור שיששה אלא שיהיו שני קולות, שיפסיק הקול בשבר ניגון. וכן ס"ל להדרישה בס"ק ב' לפרש כן בדברי בעל העיטור שכתב ג"כ ג' קולות קטנים מופסקים כדפירש הרמב"ן בדברי הר"ח, וכתבתי בפנים דכל זה הוא לדיעה שיש לעשות השברים בקול שבור וכדכתב גם הרמב"ן בהדיא, דלדיעה לעשותן בקול פשוט אי אפשר לומר שיעשו אותן מחוברים דא"כ תחזור להיות תקיעה.

⁴⁸ כך הם פשטות דברי הר"ח בסוגיין שכתב, שברים בניחותא והפסק ביניהם, וכ"כ בעה"ט הו"ד בטור ובארחות חיים, דהם ג' קולות קטנים מופסקים, וכ"כ שבה"ל בס"י רח"ץ, וכ"כ המאירי במגן אבות ענין ב', שהגניחות אדם עושה אותם בהפסק וא"כ בודאי צריכות הפסק וכו' במעט הפסק ביניהם, וכל שלא הפסיק פסל ששלשה שברים נאמרו וכל שאין בהם הפסק אינן שלשה. אלא שהוא כתב דבעינן להפסיק בכדי נשימה, מ"מ ביסוד הדבר גם הוא מצריך הפסק. ובספר פאר עץ חיים (הנדפס בירושלים) תשובה כ"ה השיא גם כן בדעת רש"י דגם הוא בעי דוקא הפסק בין השברים.

⁴⁹ **פחות מכדי נשימה.** דהמאירי ס"ל להפסיק בכדי נשימה ולא קיי"ל כוותיה וכדלקמן הע' 50 דבהפסיק בכדי נשימה הוא חשש פסול לדידן ובדברי הר"ח ובעה"ט שכתבו סתם להפסיק, בודאי נוכל לומר בדבריהם דר"ל, דוקא פחות מכדי נשימה ודהיינו משהו, בכדי שלא יחלקו על הפוסקים הפוסלים כאן בכדי כדי נשימה, וכן כתב מרן בסע' ד', ג' שברים צריך לעשותם בנשימה אחת.

ואף שלכאורה היה אפשר לומר דאלו הפוסקים המצריכים הפסק בין שבר לשבר ס"ל לעשות בקול פשוט ולכך בהכרח הצריכו הפסק ואלה האומרים לעשות גניחות לא מצריכים הפסק, מ"מ כתבתי בפנים שתי הדיעות בהפסק אליבא דהפוסקים המצריכים גניחות, דהנה הר"ח והעיטור לא פירשו בדבריהם את הטעם שצריך להפסיק בשברים, ורק המאירי פירש

חזקים להיכר שהם שלשה שברים⁵¹ ואם עשאו מופסקין יצא ג"כ⁵².

- ו. רצוי שכל עדה תשמור על מסורתה בזה⁵³ ובן כל עדה ישתדל לשמוע את השברים כמנהג עדתו על כל פנים ביום הראשון שהוא דאורייתא⁵⁴.

ומדבריו משמע שהם שני טעמים, טעם אחד דהגניחות אדם עושה אותן בהפסק וטעם שני דשלשה שברים בעינן וכל שאין בהם הפסק אינן שלשה כדכתב בלשוננו, ואף שהוא ס"ל דמשום הכי בעינן דוקא שיהיה הפסק בכדי נשימה מ"מ ממנו ניקח דאפשר לומר דגם הר"ח והעיטור ס"ל הני טעמי, אך ס"ל דאכתי משום הני טעמי די בהפסק פחות מכדי נשימה. וא"כ אפשר שפיר לומר דאף אי ס"ל להעיטור והר"ח דיש לעשות השברים בקול שבור אכתי יסברו דמשום הני טעמי או משום חד מן הטעמים יש להפסיק ביניהם, וע"כ כתבתי בפנים שתי הדיעות של מופסקין ומחוברין אליבא דדיעה לעשותן בקול שבור.

⁵⁰ **מחברים.** דהריצ"ג והאור"ח כתבו להדיא דטועין המפסיקין ביניהם (אף שהדר"מ בס"ק ד' פירש דבריו דבא לשלול דוקא בב' נשימות), ואת דברי הר"ח שלכאורה משמע מדבריו לעשותן מופסקין פירש ג"כ הרמב"ן דאף הוא ס"ל לעשותן מחוברין וכ"כ הדרישה בס"ק ב' לפרש את דברי העיטור, וא"כ לא נשאר לנו מי שכתב להדיא לעשותן מופסקין זולת המאירי והוא כתב להדיא לעשותן בהפסק נשימה והרי לא קיי"ל כוותיה בזה, וכן מה שהשיא הפאר עץ חיים בדברי רש"י לומר דגם רש"י ס"ל לעשותן מופסקין מדכתב רש"י כאדם הגונח מכאב לב, אין זה מוכרח כלל דהא גם הריצ"ג כתב כלשון הזה ממש ואפי"ה כתב דטועין המפסיקין לגמרי (מיהו לפי מה שפירש דבריו הדר"מ הנ"ל יש לומר דבאמת אהנ"מ דגם הריצ"ג יצריך הפסק פחות מכדי נשימה), וא"כ לא נשאר לנו מי שיאמר להדיא לעשותן מופסקין אלא הר"ח והעיטור אם לא נפרשם כפי שפירשום הרמב"ן והדרישה ואף אז נוכל לומר דהם ס"ל לעשותן דוקא פשוטין ולכן בהכרח כתבו שצריך להפסיק, על כן העיקר לדינא כפשטות סברת הריצ"ג והאור"ח דמשמע מיניהו דאין להפסיק כלל, והרמב"ן, והר"ח אליבא דהרמב"ן, והעיטור אליבא דדרישה דהעושין קולות שבורים צריכים לעשותם מחברים.

⁵¹ **וישתדל וכו'.** כמ"ש הרמב"ן בדרשה, שיהיו שני קולות ע"י שיפסיק הקול בשבר ניגון.

⁵² **ואם עשאו וכו'.** דיש לסמוך על פשטות לשונות הר"ח והעיטור, והפאר ע"ח בדעת רש"י, דיש לעשותן מופסקין ועוד דדעת כמה אחרונים דאף בתרועה שדינה לכו"ע לעשותה מחוברת אם הפסיק בה בפחות מכדי נשימה יצא, וא"כ ה"ה בשברים אף אם דינם הוא לעשותם מחברים, ודהיינו כל שלא הפסיק בהם בכדי נשימה דאז יש חשש אפי' בדיעבד וכמ"ש בדיני התקיעות שבקיצור הלי' מועדים סע' ז' וח'.

⁵³ **מסורתה בזה.** בהרבה מחזות רוסיה וליטא עשו השברים בקול שבור כהרמב"ן וכ"ה מנהג אשכנזים פרושים באר"י והרבה קהילות אשכנז ואונגהרן וכן רוב קהילות החסידים עושים בקולות פשוטים כהריטב"א.

⁵⁴ כ"כ הגרע"י שליט"א בהליכות עולם קול סיני ע' 23 [ובחזו"ע פורים עמ' ח'] לגבי ספרדי

תרועה

- ז. התרועה היא השמעת קולות דקים קטנטנים (טו טו) רצופים ומחוברים זה לזה⁵⁵. ויש אומרים שצורת התרועה אינה השמעת קולות קטנטנים אלא קול אחד ארוך ממושך ובלתי נפסק שצורתו כקול המתרעש (או או או)⁵⁶.
- ח. הרבה קהילות נהגו בקולות דקים קטנטנים⁵⁷ אבל ישנם גם הרבה קהילות שנהגו כדיעה השניה⁵⁸ וגם בזה תהיה כל קהילה וכל בן קהילה נאמן למסורת הקהילה

המתפלל תמיד בביהכ"נ של אשכנזים שנכון מאד שיהדר לשמוע קריאת פרשת זכור שהיא מן התורה מפי ש"ץ הקורא בהברה ספרדית וכן להיפך. ע"כ. וא"כ ה"ה לנד"ד עכ"פ ביום א' דאורייתא וביום ב' דרבנן יש להקל.

⁵⁵ **קולות דקים וכו'.** שה"ל סי' רחץ כתב, קולות קצרים זה אחר זה בלי פיסוק. וכן משמע מהרוקח סי' ר"ב שכתב, דאם מריע ועשה טוט כמה פעמים, דמשמע ג"כ דס"ל שצורתה קולות קטנים רצופים, וכ"ה בלקט יושר סוף ע' 122, וז"ל, כשתעשה תרועה בשופר נשמע הקול תא תא, ע"כ.

⁵⁶ רב סעדיה גאון בסידורו כתב, כקול המתרעש, וכ"כ הריצ"ג בעמוד ל"ח, כקול המתרעם וכו' וילולי יליל לשון רעישא, ע"כ. והמגדל עוז בפ"ג הל"ד כתב, וז"ל, כשזכיתי לבוא בארץ הקדושה מצאתי תרועתם בקבלת אבותם כקול המתרעש ואין טוט בהם ושאלתי לכמה גדולים ולא פירשו לי דבר עד ככסף בקשתיה וכמטמונים מצאתיה, ומצאתי לריצ"ג שפירשה וכו', והביא דברי הריצ"ג האלה, ע"כ, ומבואר שכן היה מנהג המוסתערבים באר"י מדור דור.

והנה בירושלמי סוף ר"ה איתא, איזוהי תרועה רבי חנניא רבי מנא, חד אמר כהדין טרגמוטא וחד אמר תלת דקיקין וכו'. ולכאורה היה אפשר לפרש דברי הירושלמי האלה דפליגי האמוראים בצורת התרועה דמ"ד כהדין טרגמוטא שהוא כקול המתרעם, וכמו שפירש גם כן הריצ"ג את הירושלמי הזה שהביא אותו, ומ"ד תלת דקיקין ס"ל שהתרועה היא כוחות קטנים. וא"כ אלה נקטו כרבי חנניא ואלה כרבי מנא, אך מפרשי הירושלמי שם לא פירשו פלוגתתם באופן זה כי אם באופן אחר אשר לפיהם יוצא שצורת התרועה היא עפ"י הירושלמי לכו"ע כקול המתרעש. וכן הריצ"ג שם פירש מחלקותם אם התרועה היא תרועה או שברים.

⁵⁷ כן נוהגים האשכנזים פרושים באר"י ושאר רוב האשכנזים.

⁵⁸ כן נוהגים בעיקר הספרדים והתימנים וכן נהגו המוסתערבים תושבי אר"י הקדמונים כמבואר במגדל עוז הנ"ל, וכפי הנמסר נהגו כן ברוב קהילות אשכנז וכפי שכתב בספר התקיעות בהלכה במקור הערות אות י"א נהגו כן בכמה מקומות באונגריה.

והנוהגים בתרועה בקול המתרעש, חובה על התוקע להתלמד היטב לעשות תרועה כזו כתיקונה כי היא עיקר כל מצות שופר ומלאכת ניגונה כבדה מאד. ואם התוקע לא יעשה כראוי אז דומה קולה לקול התקיעה, דיני תקיעה שבמחזור בית אהרון עם בית לוי ומעשה אורג אות

והעדה⁵⁹.

שברים תרועה

ט. מנהג רוב בתי כנסת האשכנזים באר"י לתקוע במיושב בנשימה אחת ע"י הפסק של פחות מכדי נשימה ובמעומד בשתי נשימות ממש ולאחר התפלה איך שרוצים, אבל מכל מקום הדרך המובחרת⁶⁰ לצאת כל הספיקות בענין הנשימות בתקיעות דתשר"ת הוא, לתקוע במיושב בנשימה אחת ממש מבלי שום הפסק בין השברים לתרועה, ובתקיעות דמעומד בנשימה אחת בהפסק של פחות מכדי נשימה בין השברים לתרועה, ואחר התפלה והקדיש לתקוע בשתי נשימות ממש. והנהגים לתקוע גם בתפלת לחש יתקעו במיושב כנ"ל בנשימה אחת ממש ובתפלת לחש בשתי נשימות ממש ובחזרת הש"ץ

ח"י. (כי אם לא יורגש הקול המתרעש הרי הוא נעשה לקול פשוט שהוא קול התקיעה, משא"כ בצורת התרועה השניה שאינה יכולה להיעשות כתקיעה).

⁵⁹ עיין לעיל סעי' ו'.

⁶⁰ הדרך המובחרת. אף שמרן בסעיף ד' כתב לתקוע במעומד בשתי נשימות, נראה לומר דזה דוקא לפי זמנו שלא היו נוהגים במקומותיו לתקוע אחר התפלה רק תרועה גדולה בלבד וכמו שכתב בסי' תקצ"ו ולכן בהכרח כתב לתקוע סדר אחד בנשימה אחת וסדר אחד בשתי נשימות אבל לדידן שנוהגים לתקוע מ' קולות לאחר התפלה, עדיף טפי לתקוע במקומות שמחוייבים לתקוע מעיקר הדין כמיושב ומעומד, תקיעות אלו שבהם יוצא לרוה"פ לכו"ע, וכלומר, בנשימה אחת ועיין שעה"צ סק"יח. ולתקוע את התקיעות שלאחר התפלה, שאינן אלא מנהג, בשתי נשימות, כיון שלהרבה ראשונים אין יוצאים בהם. ומפני זה כתבתי דאלה התוקעים בתפילת לחש (ואחר התפלה אין תוקעים אלא י' קולות) יתקעו בשתי נשימות בתפילת לחש כיון דגם חיוב התקיעות בתפלת לחש אינו אליבא דכו"ע.

ובענין התקיעות של נשימה אחת שגם בהם יש שתי דיעות אם לתקוע בלי שום הפסק או בהפסק של פחות מכדי נשימה שכתבתי להלן בסוף הקונטרס במאמר ג' שקשה להכריע בזה ושצריך לצאת ידי שתי הדיעות, כתבתי לתקוע בלי שום הפסק, בתקיעות דמיושב דעדיף לסמוך אותם לברכות כיון דמפשטות לשון הראשונים משמע דכן יש לתקוע ויש לנו כמה וכמה אחרונים שסוברים כן ג"כ. וממילא דבמעומד יש לתקוע בהפסק של פחות מכדי נשימה וא"כ זוהי הדרך המובחרת ביותר בענין זה. אף שיש פוסקים שכתבו בזה אחרת. עיין במ"ב סק"יט, ובשעה"צ שם סק"יז.

ובקצה המטה שעל המט"א סק"י שכתב משם הא"א בוטשאטש, שבלחש יש לתקוע בנשימה אחת, ובספר מועדים וזמנים ח"א סי' נ"ח אות ט' כתב ג"כ כעין מה שכתבתי ועי"ש עוד בחלק ב' סימן ד'. ועיין בספר אש דת סעיף ט"ז, ובאבני נזר חאו"ח סי' תמ"ד.

בנשימה אחת עם הפסק של פחות מכדי נשימה, אך הנוהגים⁶¹ לתקוע בחזרת הש"ץ בכל פעם רק תשר"ת צריכים לתקוע את זה דוקא בשתי נשימות, ואחר התפלה יתקעו בפחות מכדי נשימה.

י. את התשר"ת של י' קולות האחרונים אפשר לעשות איך שרוצים.

יא. אף שכתבו הפוסקים⁶² שאחר התקיעות של חזרת הש"ץ מותר כבר להפסיק בדיבור אף שעדיין לא תקעו את התקיעות שלאחר התפלה, וכמו כן שבתקיעות שלאחר התפלה אין להחזיר בטעה בהם, מכל מקום לפי הסדר הנ"ל שכתבנו צריך להזהר שלא להפסיק בדיבור לכל הפחות עד אחר הג' תשר"ת⁶³ שלאחר התפלה וכמו כן לחזור אם טעה בהם.

יב. כל הסדר הנ"ל יש לנהוג רק במקום שלא יבואו עי"ז למחלוקת⁶⁴. וכמו כן במקומות שנהגו⁶⁵ לתקוע כל הסדרים בשתי נשימות אין להם לשנות מנהגם.

⁶¹ **אך הנוהגים וכו'.** מ"ב סק"ט, ועיין בשעה"צ סק"ז הטעם לזה, ובאר"י אין כהיום מי שנהג כן, ולכן לא הארכתיו בזה.

⁶² **אף שכתבו הפוסקים.** קצה המטה בסי' תקצ"ב סק"ז דלא כחיי"א כלל קמ"א ס"ט. אין להחזיר בטעה בהם, מ"ב תק"צ סק"ה.

⁶³ **שלא להפסיק בדיבור וכו' עד אחר הג' תשר"ת.** כיון דיוצאים בהם לכמה ראשונים את עיקר המצוה. ובלאו הכי טוב להזהר שלא להפסיק וכן לחזור גם על שאר הקולות שלאחר התפלה דדילמא טעו מקדם באיזה קול ולא הרגישו ויוצאים. כעת, וכהחיי"א הנ"ל שכתב שלא להפסיק עד לאחר הל' קולות. וע"ע בספר אש דת בסופו מש"ב.

⁶⁴ **שלא יבואו עי"ז למחלוקת.** דבמקום שלא רוצים לנהוג כך, ג"כ יוצאים כיון דעכ"פ תוקעים בנשימה אחת וגם בשתי נשימות, ואף אם אינם רוצים להחמיר כשתי הדיעות שבנשימה אחת ג"כ הרי לכל דעה יש לה עמודים גדולים לסמוך עליה, אבל במקום שלא יבוא לידי מחלוקת יש לנהוג כסדר שכתבתי, ובפרט במקום שהציבור אינם בני תורה ואין להם שום מושג בענין הנשימות הרי הבעל תוקע יכול לנהוג כך כמו שכתבתי דהרי הם לא ירגישו כלל ולא איכפת להם, ואם כן כדאי לזכותם שיצאו אליבא דכו"ע.

⁶⁵ **כמו כן במקומות שנהגו וכו'.** דהרי הרמ"א בסעיף ד' פסק דכן יש לעשות ואין לשנות. וכנראה שכן נהגו רוב האשכנזים בחוץ לארץ ורק באר"י קבלו גם האשכנזים את הכרעת מרן הב"י לעשות כפי שתי הדיעות, וכמו שקיבלו האשכנזים באר"י עוד הרבה דברים לעשות כדעת מרן היפך ממנהגם בחו"ל, וכ"כ במט"א סעיף ט"ז שהנוהגים לעשות בב' נשימות אין להם לשנות לעשות בנשימה אחת וכן להיפך, וכן בני תימן נהגו לעשות הכל בשתי נשימות כמ"ש בתאכליל חלק ר"ה בפירוש עץ חיים עמוד ע'. ובשתילי זתים סעיף ד' בשושנת המלך.

יג. המנהג הנכון⁶⁶ עפ"י דין הוא שבשעת הברכות יחזיק התוקע את השופר בידו הימנית מכוסה תחת המפה שעל הבימה ודלא כמו שיש נוהגין שאין מחזיקין השופר כלל בידם כי כל דבר שמברכים עליו צריכים להחזיקו ביד הימנית.

יד. כפי⁶⁷ המנהג כהיום שתוקעים למלכויות זכרונות ושופרות בכל פעם תשר"ת, תש"ת,

⁶⁶ **המנהג הנכון וכו'.** דהנה לפי המבואר בפוסקים דנוהגים שהשופר יהיה מכוסה בשעת הברכות וכמו שכתב בבאה"ט תקצ"ג סק"ג, ובמט"א סי' תקפ"ה סעיף ג' ועיי"ש בקצה המטה סק"י, לא מדקדקים הרבה להחזיק את השופר גם אז בידו. ובאמת זהו דינא דגמרא בשו"ע סי' ר"ו סעיף ד' דכל דבר שמברכים עליו צריך להחזיקו ביד ימינו. ובמ"ב שם סק"י דה"ה בכל דבר מצוה שמברך עליו וכ"כ להדיא בסידור רע"ג, וז"ל, אוחז ש"ץ שופר בידו ומברך, וכ"ה בשאלתות דראח"ג סי' קע"ג וז"ל ונשקול חצוצרתא בידיה ומברך וכו' ע"כ וכתב שם בהעמק שאלה, דבעינן דוקא לקחת בידו מדאסור לברך לפני שנטל בידו עכ"פ לכתחלה.

וכ"כ בסידור יעב"ץ יקח השופר ביד ימין וכו' ואח"כ יברך.

ובספה"ק זה השלחן ח"א סי' תקצ"ג כתבתי בענין הזה, וחזרתי והארכתי בזה בח"ב שם והעליתי דיש לעשות כמו שכתבתי בפנים. וכ"פ ויצבר יוסף סימן י"ח, וראש משביר ח"א אור"ח סי' ל', וציץ אליעזר ח"ז סי' כ"ז דיש להחזיק השופר בידו מכוסה תחת המפה. ועיי"ש עוד בארוכה בצי"א הנ"ל. וע"ע באבני נזר סי' תל"א. וכ"כ בספר כתר שם טוב גאגין ח"ו ע' 153, וז"ל, ולכל האופנים התוקע צריך שיאחוז השופר בידו בשעת ברכה כשהוא מכוסה וכו', עכ"ד. [א"ה, וע"ע במכתב הגאון האדיר רבי משה שמואל שפירא זצ"ל ראש ישיבת באר יעקב להרהמ"ח שליט"א (שנדפס במוריה תשרי תשע"ז), וע"ע באורך בסי' ירושתנו ח"ה עמ' קלו ואילך].

ודע דמה שכתבו בכמה ספרים דגם בין סדר לסדר יש לכסות השופר, הנה הנוהגים שלא לומר יה"ר בין סדר לסדר אין נוהגים כן כי אינם מפסיקים אלא בשהיה כל שהיא, והנוהגים לומר היהר"צ יעשו כמנהגם.

⁶⁷ **כפי וכו'.** במהרי"ל הל' ר"ה איתא, דלתשר"ת היה אומר לקול תרועתנו דממנ"פ יש שם תרועה אבל לקש"ק וקר"ק אמר לקול תקיעתנו דשמא האידך היא תרועה, ומה שלא אמר במלכויות תקיעתנו ותרועתנו, י"ל דהעיקר היא התרועה וכמו שנקרא היום, יום תרועה, ורק במקום שאי אפשר לומר תרועתנו אמר תקיעתנו וכן איתא במנהגי מהר"ם רוטנברג ע' 44 שכן היה נוהג הר"ם. וכ"ה הנוסח במחזורי אשכנז גדול. ולפי"ז כיון שאנו נוהגים לתקוע בכל פעם י' קולות ממילא לדין אפשר לומר בכל פעם תרועתנו. וצ"ע שלא נהגו כן. ובאמת גם למנהג הרמ"א לתקוע בכל פעם רק תשר"ת כדעת הר"ת היה אפשר לומר כן בכל פעם ואפי"ה אין כן הגירסא במחזוריים דידן.

ועכ"פ גם כשאומרים תקיעתנו נראה דצ"ל בלשון רבים, תקיעותינו, דהרי יש שתי תקיעות בכל פעם וכ"ה להדיא הנוסח במנהגי מהר"ם, אך במהרי"ל איתא בלשון יחיד.

תר"ת היה נכון לומר בארשת, מביט ומקשיב לקול תרועתנו, למלכויות זכרונות ושופרות, אבל צ"ע שלא נהגו כן.

דיני ברכות תקיעת שופר

א. כבר כתבנו⁶⁸ דהבעל תוקע מברך הברכות בקול רם ומכוין להוציא כל השומעים ומי שעומד מרחוק וכבדה אזנו משמוע לקול ברכות התוקע⁶⁹ יברך לעצמו בלחש בשעה שהתוקע מברך אך יזהר שבמקרה וכן שומע את סוף ברכות התוקע⁷⁰ שלא יענה אז אמן עליהם, ואם ענה יצא ידי חובתו.

ב. גם אם התוקע⁷¹ כבר יצא⁷² מברך שנית אך אם תוקע שנית⁷³ לפחות ממנין אנשים לא יברך הוא אלא אחד מהם והוא יכוין להוציא את האחרים, ואם אין בהם מי שיכול לברך יכול הוא לברך, ואם תוקע רק לנשים⁷⁴ לא יברך להן אלא הן תברכנה ואם לא יכולות לברך⁷⁵ יאמר להן כדרך לימוד את הברכות והן יחזרו אחריה ולא יאמר להם השם, וכן יעשה התוקע לקטנים שהגיעו לחינוך.

ג. ישנים לפניו בשעת הברכות כל השופרות הנמצאים ויכוין עליהם⁷⁷ ואם לא שמו

⁶⁸ בקיצור הלי מועדים ר"ה דינים לתקיעות סעי' י"ז.

⁶⁹ בן איש חי נצבים ט"ו.

⁷⁰ עיין במו"ה לעיל (בשו"ת שומע ומוסיף ר"ה) דיני ליל ר"ה סעי' י"ד וט"ו.

⁷¹ דאף שיצא יכול להוציא אחרים, עיין מט"א תקפ"ה סעי' ח', ובלח"פ לקצו"ע ס"י קכ"ט הו"ד באלף המגן ס"ק כ"א כתב משם השאג"א דלכמה מגדולי הראשונים אינו יכול להוציא במצוה דאורייתא לאחר שכבר יצא, וכתב, דמשמע מזה דיכוין התוקע שלא לצאת רק במקום האחרון כדי לחוש לדעת גדולי הראשונים, עכ"ל, ואיני יודע אם לדידהו יכול להוציא במקום שהוא לא יוצא כעת אף שעדיין לא יצא.

⁷² ס"י תקפ"ה סעי' ב' (ותקפ"ט סעי' ו') וגם שהחיינו מברך שנית וכדאיתא ברמ"א שם וכ"כ הב"י בספה"ג בסימן ההוא וכ"כ בכ"מ הלי ברכות פרק י"א ה"י. ועיין מג"א ס"ק ג'.

⁷³ מ"ב שם ס"ק ה' ואף בזה סיים שם דהמנהג להוציא גם אם היחיד השומע יכול לברך לעצמו. והחילוק בין עשרה שאז מברך עבורם בכל אופן, לפחות מעשרה שאז ראוי להחמיר שהשומע יברך אם יודע וכבפנים, מבואר בשעה"צ ס"ק ט"ו בשם המטה אפרים סעי' ו'.

⁷⁴ ס"י תקפ"ט סעי' ו'.

⁷⁵ פשוט ואיני יודע למה לא כתבו הפוסקים עצה זו ונתחבטו בדרכים אחרים. ובעיקר הדין, מותר לתקוע לנשים לאחר שכבר יצא וכרמ"א שם בסי' תקפ"ט סעי' ו'.

⁷⁶ לתקוע לקטנים נראה דמותר דלא גריעי מנשים ולענין ברכה הלא מבואר בסי' רט"ו סעי' ג' דמותר לומר לו כל הברכה וגם השם מתיר שם המ"ב בסי' י"ד ובשעה"צ ס"ק י"ג לרב לומר. ועיין קצה המטה ס"י תקצ"ו סעי' ג'.

⁷⁷ ס"י תקפ"ה אלף המגן ס"ק ו'. ועיין ברכת הבית ס"ס נ"א בהערות ס"ק י"ח, ועיין מ"ב ס"ק י"ח.

והביאו באמצע התקיעות שופר אחר לא יברך שנית⁷⁸.

ד. אם הפסיק השומע בשיחה שאינה מעניין השופר אף שהיא⁷⁹ מעניינת התפילות בין הברכות⁸⁰ לתקיעה ראשונה חוזר⁸¹ ומברך לעצמו ואם לאחר תקיעה ראשונה⁸² אינו חוזר ומברך ואם הפסיק התוקע כנ"ל אף שלא הפסיקו השומעים חוזר ומברך בקו"ר⁸³ להוציא גם השומעים ואם חזר ובירך לעצמו בלחש⁸⁴ יצאו השומעים בברכה הראשונה.

ה. תוקע שכבר יצא ובירך עבור השומעים וסח בין הברכות לתקיעות יצאו השומעים ואין התוקע צריך לחזור ולברך⁸⁵.

ו. בכל אופן שאמרנו שחוזר ומברך התוקע או השומע אינו⁸⁶ חוזר גם לברך ברכת

⁷⁸ אלף המגן שם וס"ק י"ד וברכת הבית שם ומ"ב ס"ק ד', אלא דמ"ב ואל"ל כתבו לחלק דאם הביאו לו שופר אחר בין ברכה לתקיעה צריך לחזור ולברך ובברכת הבית הנ"ל פסק דאף בזה אין לברך, וספק ברכות להקל. (והמ"ב סותר עצמו דבס"ק ד' פסק דבאמצע התקיעות בכל אופן אין לברך ובס"ק י"ח כתב דבהיה מונח לפניו על השלחן א"צ לברך, ומשמע דבהביאו לו ולא היה דעתו צריך לברך).

⁷⁹ ס"י תקצ"ב מ"ב ס"ק י"ד.

⁸⁰ ברכת הבית סעי' ז'.

⁸¹ מ"ב שם ושעה"צ ס"ק כ"א.

⁸² ברה"ב שם. ומ"ב שם ס"ק י"ג כתב דאם שח בין התקיעות אינו צריך לחזור ולברך וברה"ב ביאר דלאחר תקיעה ראשונה כבר נקרא בין התקיעות.

⁸³ דכיון דחייב לברך עבור עצמו יברך כבר בקו"ר להוציא גם השומעים דאולי באופן זה גם הם לא יצאו בברכה ראשונה וכמו שרוצה לומר הברכת הבית בסעי' ו', ועיין לקמן במו"ה הבא.

⁸⁴ הברה"ב שם רוצה לומר דלא יצאו וכ"כ גם בשער כ"ה סעי' י"ח ואיני יודע למה דבברכת המצות הלא יכול לברך רק לאחרני ובאופן ההוא מותר לו אף להפסיק לכתחילה לפני שהאחרים עושים המצוה ועיין שעה"צ ס"ק כ"ד, ורק לט"ז שם אין למברך להפסיק לכתחילה. וא"כ כאן שכיוון גם להוציא אחרים נהי דהוא לא יוכל לעשות המצוה על סמך ברכה זו מדהוא הפסיק בדיבור אבל לגבי אחרים שלא הפסיקו למה לא תוכל הברכה לחול עליהם, ומאי שנא זה מהמבואר לקמן דבאופן שיצא כבר ובירך לאחרים והפסיק דהם יוצאים כן וכי בשביל חלקו הוא תיגרע הברכה לדידהו, והרי אפילו במקום שלא יכול להוציא אחרים מבלי שגם הוא יהנה כבברכת הנהנין והפסיק לפני שנהנה כתב המ"ב בס"י ר"יג ס"ק ט"ו דאם היתה כוונתו גם לעצמו אלא שנשפך כוסו או כה"ג דבעת הברכה לא היתה לבטלה יוצאים השומעים, אי"כ כ"ש הכא בברכת המצות (ומהמ"ב הנ"ל בס"י ר"יג יש כעין סתירה למ"ב בס"י קס"ז ס"ק מ"ג באד"ה ודע ועי"ש בבאה"ל, ואכמ"ל) עכ"פ לענין דידן נראה דאם בירך בלחש בפעם שניה, דיצאו השומעים בברכתו הראשונה וכדכתבתי בפנים ודלא כברכה"ב.

⁸⁵ ברכת הבית שם, ופשוט.

⁸⁶ בדבר זה הסתפקתי ונראה דבלולב בודאי אינו חוזר ומברך דלא גרע מבירך בשעת עשיה אבל בשופר שלא שייך לגביו עשיה היה אפשר לומר דיחזור ובירך גם שהחיינו, אך נראה דגם לגבי שופר

שהחיינו.⁸⁷ אם אין התוקע יכול לברך ולא המברך לתקוע יכול אחד לברך ואחד לתקוע, אם המברך התחיל לתקוע ולא יכל להמשיך ובא אחר לתקוע תחתיו⁸⁸ אינו צריך לברך מחדש⁸⁹ גם אם הראשון עוד לא התחיל לתקוע, אם השני לא שמע את הברכות⁹⁰ יברך לעצמו בלחש ואם גם לא היה בהתחלת התקיעות⁹¹ יחזור לתקוע כל התקיעות, אך אם השני כבר יצא ידי חובתו⁹² אינו צריך לברך לעצמו.

ז. מי שאיחר לבוא לבית הכנסת לאחר שהתוקע כבר בירך את הברכות⁹³ יברך לעצמו את הברכות בלחש⁹⁴ גם אם בא לאחר התחלת התקיעות יברך לעצמו בלחש אם עדיין נשאר לו לפחות סדר אחד לשמוע, ויזהר אז ביותר שלא להפסיק בשום דיבור

ודכותיה אין הפסק כל דהוא מגרע בברכת שהחיינו שבירך ועדיין צ"ע.

⁸⁷ סי' תקפ"ט מ"ב ס"ק ד'.

⁸⁸ סי' תקפ"ה סעי' ג'.

⁸⁹ פשוט.

⁹⁰ מ"ב ס"ק י"א.

⁹¹ מט"א סעי' ח' וברכת הבית סעי' ד'. אך הדבר קשה בעיני להטריח על הציבור ולחזור ולתקוע, ומפני זה נראה לי דעדיף לנהוג בזה כאדם שבא באמצע התקיעות דמיושב בביהכנ"ס שנתבאר דינו להלן סעיף ז' ואילך, ולא עדיף התוקע הזה מכל אדם שבא באמצע, דא"כ אם כן בעד כל אדם נכבד שבא באמצע ינהגו כך, ומאי אולמיה דהאי שהשופר בידו. ובפנים לא נטיתי בזה מדברי המט"א והברה"ב.

⁹² מ"ב ס"ק י"א.

⁹³ ברכת הבית סעיף ה', ופשוט.

⁹⁴ בברכה"ב הנ"ל כתב דאם בא באמצע תקיעות דמיושב לא יברך עוד כעת אלא לפני התקיעות דמעומד ולדעתי למה ישמע כעת התקיעות ששומע עוד, בלא ברכות, ובפרט אם יש לו עוד סדר אחד או שני סדרים שלמים לפניו שבוזה יוצא הדאורייתא לדעת רה"ג שס"ל דהכל אמת ולמה יצא הדאורייתא בלי ברכות שלפניהם, על כן עדיף שיברך כעת (ובפרט שבמנין שבו תוקעים גם בלחש יכנס אח"כ בעוד מבוכה אם לא יברך כעת ועיין לקמן ...) ויזהר ביותר שלא להפסיק בשום דיבור עד אחר שישמע כל הלי קולות (חוץ מהאזהרה הכללית שלא להפסיק עד לאחר כל התקיעות) אלא שלענין תפילת מוסף ופיוטים וכו' יסמוך על הדיעה במ"ב [תקצ"ב סק"ב] שלצורך תפילות וכו"ש תפילות בעצמם מותר להפסיק גם בין הסדרים גופא לכתחילה, ועכ"פ לענין דיעבד הרי כבר נתבאר בסעי' ד' שאם הפסיק לאחר ששמע תקיעה אחת אינו חוזר ומברך. ועל כן היה ראוי לפסוק דכל שנשארו לו עוד לשמוע לפחות תר"ת אחד במיושב דיוכל לברך דבפחות מזה קשה מאד להורות שיברך ושתעלה לו תקיעה אחרונה לראשונה ושה יהיה הסמיכות לברכה לכתחילה, אלא שגם בתר"ת אחד לא כדאי להורות שיברך דדילמא כוונת הפוסקים המתירים להפסיק לכתחילה בדברים הנוגעים גם לתפילה רק אחר שתקע סדר שלם של ג' תשר"ת (או תש"ת או תר"ת) שיש בידו לפחות הדאורייתא לדעת רה"ג אך לא בתוך הסדר עצמו, על כן כתבתי בפנים דיברך כעת רק אם נשאר לו סדר שלם ודהיינו של תר"ת שעדיין לא תקעו.

שאינו מעניין התקיעות והתפילות עד אחר התקיעות של תפילת המוסף.⁹⁵ וביום הראשון יאמר לתוקע שתוקע במוסף שיכוין להוציא אותו גם את התקיעות דאורייתא ואם הוא בלי זקן כיון דעכ"פ שמע סדר אחד יש להקל⁹⁶.

עוד בענין הנ"ל

בדין מי שאיחר לבוא לבית הכנסת לאחר התקיעות דמיושב

[ממש"כ במק"א]

מי שאיחר לבוא לבית הכנסת לאחר התקיעות דמיושב יברך לעצמו את הברכות לפני התקיעות דמלכויות שבחזרת הש"ץ ויזהר ביותר שלא להפסיק בדיבור שאינו מצורך התקיעות והתפילות עד אחר כל התקיעות⁹⁷ דמעומד.

במה דברים אמורים במקום שאין תוקעים בתפילת לחש אך במקום שתוקעים גם בתפילת לחש⁹⁸ יברך לעצמו בתוך תפילת הלחש לאחר שגמר ברכת מלכויות ובכל האופנים יבקש מהתוקע ביום הראשון שיכוין להוציא את הדאורייתא. [א"ה, ע"ע

⁹⁵ כן נלענ"ד, דהרי סתם תקיעות דמוסף הן רק דרבנן. ואפילו אם התוקע של מוסף הוא נער שלא צמח זקנו עדיין שכתבנו (בקיזור ה' מועדים דינים לתקיעות סעי' י' מו"ה י"ד בדעיבד באין אחר) דיכול לתקוע במוסף מכיון דהוי רק דרבנן ובדרבנן סומכים על חזקה דרבא אפילו הכי יש לומר דיכול להוציא את זה גם בתקיעות דאורייתא, דהרי כבר שמע ג' תר"ת וא"כ יש בזה ס"ס ספק כבר יצא מדאורייתא ואת"ל דלא יצא שמא התוקע הוא גדול, משא"כ אם מקודם לא שמע כלום כגון שבא לפני תפילת לחש ואירע שהתוקע במוסף הוא נער בזה צ"ע אם יוכל לצאת ביום הראשון, ונראה דבזמנינו אם יודע שהגיע ל"ח שנה דיש להקל כיון דלמג"א סי' לט סק"א, והחיי"א בכלל י"ד א' לעולם סגי ב"ח שנים.

⁹⁶ כן כתב המאירי בספר התשובה ע' 289 אמנם במאירי ר"ה ל"ד ע"א כתב שלא לברך אך דבריו שבספר התשובה נראין עיקר בזה, דמסתברא דאף אם נאמר שלפני תקנת המיושב לא בירכו לגמרי וסמכו על ברכות המלכויות וכו' וכדעת הבעל המאור בר"ה והמאירי בספר התשובה ע' 287 ודלא כרמב"ן בר"ה במלחמות ומשמעות תשובת הראב"ד במאירי ע' 289 שבירכו באמצע המעומד מכל מקום כעת שכבר תיקנו לברך במיושב לא פקעה הברכה ליחיד שלא בירך אז וצריך לברך לעצמו לפני המלכויות, וכ"פ ברכת הבית במו"ה לעיל [ד"ה בברכה"ב הנ"ל כתב], וכ"כ באלף המגן סי' תקפ"ה ס"ג י"ג גם בשמע כל התקיעות דמיושב בלי ברכות.

⁹⁷ ובמקום שתוקעים במוסף כל פעם רק תשר"ת אחד או שבין ג' הברכות תוקעים תשר"ת תש"ת תר"ת יזהר מאד שלא להפסיק עד אחר השלמת הקולות לאחר התפילה שיהיו בידו ל' קולות כדין. ובאופן זה של מקומות ההם ממילא יקל להפסיק בתפילות גם לפני ששמע סדר שלם ועיין לעיל מו"ה ....., משא"כ ברוב המקומות שתוקעים תשר"ת תש"ת תר"ת תיכף למלכויות ממילא יצא כבר הדאורייתא לדעת רה"ג.

⁹⁸ כן נראה להורות ולדמות זה למ"ש הרמב"ן במלחמות בר"ה דלפני תקנת מיושב בירכו בתוך התפילה וכמו ברכת כהנים (ונהי דאחר ולא הש"ץ תקע וברך מ"מ הרי בדליכא אחר תוקע ש"ץ וא"כ בירך ג"כ אז) ולמ"ש במו"ה .... לעיל נראה לומר דיחיד כהיום לכו"ע ינהג כך.

קיצור הלי' מועדים ר"ה דינים לתקיעות סעיף כ"ז].

עוד בענין הנ"ל

[ממש"כ במק"א]

מי שבא לביהכנ"ס אחר שבירך הש"ץ הברכות וקודם שהתחיל לתקוע יברך לעצמו בלחש (ברכת הבית נ"א ה').

אם בא לאחר התחלת התקיעות לא יברך אז אלא קודם שישמע התקיעות דמעימד כ"כ הברכת הבית שם, ובמט"א אפרים באלף למגן כתב דאם שמע מיושב בלי ברכות יברך לפני מעומד.

ולעני"ד כל שבא בשעה שנשאר עוד לפחות סדר אחד של ג' תר"ת יברך אז כיון דעכ"פ לרב האי גאון יוצא בזה הדאורייתא ויזהר מאד שלא יפסיק בשום דיבור רק בתפילות עד שישמע השאר בחזרת הש"ץ ויסמוך על היעב"ץ שהתפילות לא הוו הפסק. אך אם בא לאחר התחלת התר"ת האחרון לא יברך אז דאז אין לו גם דעת רה"ג לפני ההפסק בתפילות.

בדיעבד אם הפסיק לאחר ששמע תקיעה אחת מראשית כל שורה שלא תהיה לא הוי הפסק, (נ"א ז', ואלף למטה בגליון).

שפרו מעשיכם בשופר

וז"ל ה"תפארת ציון" על המדרש רבה (ח"ט עמ' רכג): קשה על מה שפירד בין הדבקים בין תקעו לשופר דהול"ל "תקעו שופר בחודש", לכן מפרש ר' ברכיה דאין כונת הכתוב להזהיר רק באיזה אופן יהיו התקיעות, וכדמפרש ר' ברכיה בחדש זה תחדשו מעשיכם בשופר בחדש הזה שפרו מעשיכם.

והוא דמזהיר שקודם התקיעות יעשה כל אחד חשבון הנפש על מעשיו ויקבל על להבא לחדש מעשיו בכמות היינו להוסיף כל אחד לפי ערכו בקביעות עתים לתורה ובצדקה וכן בכל המעשים טובים. ב' לשפר מעשיו באיכות שלא יהיה שמץ פגול במעשיו הטובים מהפניות החיצוניות. עכל"ק.

הנהגות ציס"ע הגרי"מ חרל"פ זצ"ל בתקיעות דראש השנה

רב דשערי חסד והסביבה בירושלים עיה"ק תובב"א*

(נכתב ע"י הבעל תוקע)

בע"ה

בין אבני זכרון על רבינו הגרי"מ חרל"פ זצ"ל רבה של שערי חסד והסביבה, חשוב שלא להפקד חלילה פרק חשוב ומיוחד על תקיעות של ראש השנה בבית הכנסת הגר"א, ושוב נראה רבינו בהוד יפיו וטהרתו וקדושתו, חומרותיו ומנהגיו של אחד מצדיקי הדור הגרי"מ חרל"פ זצ"ל.

אני הח"מ זכיתי לתקוע לפניו משך עשרות בשנים, ובשעה עילאית זו, הרגשתי בכל רמ"ח אברי, כאילו טהרתו וקדושתו וזוהר פניו נאצלת ומתפשטת גם עלי, ומטילים עלי אימת יום הדין ופחד ה' והדר גאונו.

כל זמן התקיעות עמד לידי והקריא לפני על אלו העיקריים הקפיד הרב ועמד בתוקף:

א. על התקיעות שתהיינה ישרות וחלקות, לכל אורכה של התקיעה תתקע בקול אחד, אם גבוה אם נמוך, חזק או חלש, אך בלי שינוי קל של הקול באמצע, מתחלת הקול ועד לסיומה אסור להשתנות, אמנם, כל הקולות כשרים, לפי ההלכה. אך "השינוי" הבא באמצע חשש הרב "לשבר".

ב. "השברים" היה הרב מחבב שיהי' עמוק ביותר, לא שטחי, וכן לא יותר מג' שברים, (אף שלפי ההלכה אין פסול בארבע). ושכל שבר משלשת השברים ירגישו כאילו נפרדים, אך בעומקם מחוברים הם.

ג. "התרועה" ארוכה ביותר, ולא להכנס בספק קצרה.

מעל לכל החומרות האמורות, היה נוהג בחומרה יתירה שאם ח"ו התקלקל אחד הקולות באיזה צורה שהיא, מתשר"ת, מתשר"ת ומתר"ת היה מחייב לעבור את כל עשרת הקולות מתחלתו בלי פגע ותקלה, ואם שוב יצא קול אחד פגום או צרוד או קצר, שוב חוזרים להתחלה, וכן חוזר חלילה, מזה יוצא שהקהל שמע במקום מאה קולות – אלף קולות.

בנתיים גמרו בהרבה בתי כנסיות מקרוב ומרחוק את תפלתם וכל "בעלי התוקעים"

* וידוע שהגרי"מ זצ"ל בצעירותו זכה וראה מעשה רב אצל מרן רשכבה"ג מהרי"ל דיסקין זצ"ל בחרדת הדין וקיום מצות תקיעות היום במשך כל היום כמובא בשו"ת שאלת שלמה ח"ב סי' נ"ה ע"ש. וע"ע בספרי בינו שנות דור ודור עמ' ס"ב.

נוהרים לשמוע את תקיעות הרב חרל"פ שהיו להד בכל העיר. כולם שמו את שופרותיהם על הבימה, עד שנאסף לערמה גדולה.

כל האמור נהג ב"מלכויות וזכרונות ושופרות", וככה נהג בתקיעות דמיושב, וכן בתקיעות דמעומד, ואפי' בעשרת התקיעות האחרונים לאחר "עלינו".

כדאי לציין, בכל פעם שקול אחד התקלקל והי' צורך לחזור מראש, הי' הרב מוריד ראשו בטליתו וגעה בבכי, כל גופו התנדנד. הדבר הזה שבר את כל חדרי לבי. וכן תפילתי היתה בפי תמיד: שלא אכשל ושלא אגרום לרבינו צער גדול כזה.

לאחר התפלה לחץ הרב את ידי בשמחה ואמר: לך לשלום הביתה, עשה קידוש, שתה קפה עם עוגה, ואז תבוא אלי הביתה, ותחזור על כל סדר התקיעות. כשבאתי אליו בחזרה, מצאתיו כשהוא יושב ליד השולחן, עטוף עדיין בטלית ומחכה כבר עלי ומסופקני, וכמעט בטוח שעדיין לא עשה קידוש ולא טעם מאומה.

קרה פעם, וזקן אחד שאלני אם הלכתי לטבילה לפני התקיעות, ועניתי: לא. אז נגש אל הרב וסיפר לפניו שלא טבלתי, ענה לו הרב: אבל, עיקר הכוונות הוא יודע, להוציא את הקהל ידי חובת תקיעת שופר כהלכתו.

מרדכי בה"ר אפרים שמואל **לרנר**